

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 29
Nummer 3**

**September
2016**

Praktische barmhartigheid. *Diaconie en Caritas in uitvoering*

Barmhartigheid en Caritas: praktische barmhartigheid
Een franciscaanse kijk op medelijden en barmhartigheid
“Het gaat om gestalte geven aan Gods Liefde metterdaad”

Diaconale initiatieven Ariëns Prijs voor
Diaconie aartsbisdom Utrecht

Inhoud

Ter inleiding	1
Barmhartigheid en Caritas: praktische barmhartigheid	2
Een franciscaanse kijk op medelijden en barmhartigheid	8
Jaar van Barmhartigheid werkmaterialen	12
“Het gaat om gestalte geven aan Gods Liefde metterdaad”	15
Antidotum voor zelfzuchtigheid	19
De mantel der zorgzaamheid: over mantelzorg	21
‘Jezu ufam tobie - Jezus ik vertrouw op U’	25
Europese Caritas-familie komt samen in Lourdes	27
Les brancardiers	29
Dertig genomineerden van de Ariëns Prijs Diaconie 2016	31
M25 Arnhem Eusebiusparochie	33
PCI Arnhem, Rheden en Rozendaal	35
De geestkracht van de vrijwilliger	37
Studiedag ‘Predikant en diaconaat’	40
<i>Wegen naar vrede</i> , boekbespreking	43
<i>De katholieke Caritas in de stad Utrecht</i> boekbespreking	45
Agenda en weetjes	47
Colofon	
Meditatief: <i>Ik zal er zijn voor jou</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Wat je niet verwacht zou hebben, is hoe president Erdogan in staat is om met hulp van zijn partijgenoten van Turkije, toch een stevige democratie, een éénpartij dictatuur te maken. Met niets ontziend zogenaamd wettelijk recht snoert hij critici en oppositie de mond. Echte gevangenen worden zelfs vervroegd vrijgelaten en politieke Gülen aanhangers verdwijnen als terroristen in die gevangenissen. En er zullen niet al te veel barmhartige mensen die gevangenen mogen bezoeken. In Nederland leidt die ontwikkeling tot een debat over de 'Nederturken'. Grote spanningen leven er onder Nederlanders van Turkse komaf, als het gaat om de ontwikkelingen in Turkije. We zien ook in Nederland de tendens om met gebruik van alle middelen van onze democratische rechtsstaat steun te verlenen aan een dictatuur in ontwikkeling. 'Hoe is het mogelijk', denk je telkens. Voor kerken groeien de taken om vluchtelingen en Gülen-Turken welkom te heten en toekomst te bieden in Nederland. En de interreligieuze dialoog kan zich toespitsen op het gesprek met Turkse groepen in Nederland.

In dit nummer kunt u lezen dat parochie en caritas instellingen in het jubeljaar Barmhartigheid wel raad weten om daar vorm aan te geven. U leest veel over diaconie en caritas. Jozef Wissink weet ons te boeien in een overdenking waarin de band tussen barmhartigheid en caritas uitgelegd wordt als praktische barmhartigheid. Willem Marie Speelman geeft een franciscaanse kijk op medelijden en barmhartigheid. De Commissie Missionaire

Beweging Religieuzen blijkt die praktische barmhartigheid altijd al toe te passen. Er zijn nogal wat werkmaterialen verschenen met als thema 'Barmhartigheid' en/of de 'Werken van Barmhartigheid'. In de praktijk van de dertig genomineerden van de diaconale initiatieven Ariëns Prijs voor Diaconie van het aartsbisdom Utrecht zien we diaconie en caritas in allerlei vormen plaatsvinden. We maken kennis met M25 jongeren van Arnhem en de PCI van Arnhem, Velp en Rozendaal.

Internationaal trokken de Wereld Jongeren Dagen in Krakau in Polen veel aandacht. Nederlandse jongeren waren er ook en we lezen een impressie van een WJD deelnemer uit het Bisdom 's-Hertogenbosch. Cordaid deed mee aan het internationale Caritas Congres in Lourdes. We krijgen een impressie van de Nederlandse delegatie, die tevens ervaren heeft dat brancardiërs werk in Lourdes behoorlijk diaconaal is. Simone Filippini, directeur van Cordaid, kijkt terug op haar bezoek aan een vluchtelingenkamp in Libanon, samen met mensen uit Brunssum, die zich in het debat tegen de komst van vluchtelingen stevig geroerd hadden. Die reis en de ontmoetingen aldaar zorgden voor een bewogen omkering.

U blijkt *Diakonie & Parochie* te waarderen. Zegt het voort. We kunnen nieuwe lezers goed gebruiken, dus werft u mee aan nieuwe abonnees? De prijs voor de jaargang blijft € 25,00 inclusief (porto)kosten. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch
e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Het jaar van Barmhartigheid en de Caritas *Praktische barmhartigheid*

Jozef Wissink is emeritus hoogleraar praktische theologie Universiteit Tilburg

In Rome legt paus Franciscus consequent zijn eigen accenten, die voor de diaconie of caritas interessant zijn. Het gaat volgens de paus om de armen en onze vriendschap met hen. Het gaat om de vreugde van het evangelie en onze inzet om mensen voor die vreugde te winnen.

Maak liever fouten bij het de straat opgaan dan dat je geen enkele regel overtreedt, en helemaal niets doet. En ineens is er de afkondiging van het Jaar der Barmhartigheid. De paus wil daarmee een impuls geven aan de caritas of diaconie, en tegelijk wil hij dat we zelf iets van de goddelijke barmhartigheid ervaren en wijst hij op de mogelijkheid van de biecht.

Het gaat om barmhartigheid en vanuit dit thema kijken we naar wat die waarde betekent voor het functioneren van de Parochiële Caritas Instelling (PCI's). In dit artikel worden de woorden 'caritas' en 'diaconie' naast elkaar gebruikt: ze betekenen in de katholieke en protestantse traditie de armenzorg van de kerk.

Barmhartigheid als terugkerend thema

Het thema van de barmhartigheid komt op in de discussies over de zorg. Bij de zorg spelen een aantal problemen, die we in de kerk ook hebben. Er moet bezuinigd worden. Bovendien zijn de patiënten mondiger geworden en dreigen ze eerder met juridische stappen dan men vroeger zou doen. Dat zorgt in de zorg voor een grotere nadruk op allerlei protocollen, zodat men kan aantonen dat er geen verwijtbare fouten zijn gemaakt. Maar dat veroorzaakt een grote afstand tussen zorgverleners en patiënten. Mensen werkzaam in de zorg hebben steeds vaker onvrede met die grote afstand. Juist veel artsen en verplegenden willen graag mensen helpen en hen nabij zijn, en vinden dat daar te weinig plaats voor is. Daarmee is het thema van de barmhartigheid terug op de tafel. Er is strijd nodig voor een echte hartelijke verpleging. Met het jaar van de barmhartigheid hebben we geen luxe thema te pakken, maar de behoefte aan barmhartigheid.

Zie de nood van de ander en die van jezelf

Goede barmhartigheid kent drie aspecten. Het is bij barmhartigheid als eerste nodig dat

je de nood ziet van de ander en tegelijk je eigen nood ziet. Er zijn veel manieren om de nood van een ander niet te zien. Je kunt er zelfs overheen kijken: omdat je niet goed luistert of kijkt. De ander kan die nood ook verbergen, omdat hij of zij zich ervoor schaamt. En je moet ook je eigen nood zien. Je kunt denken dat jij zelf geen nood hebt: als je redelijk geslaagd bent in het leven met een goede baan, fijne partner, goede vrienden, enzovoorts. Je bedenkt dan niet dat je dezelfde noden hebt als de ander, op dat ene na, dat bij jou in die noden redelijk voorzien is. Dan wordt die vraag belangrijk, die een Syrische vluchteling aan een Nederlandse schoolklas stelde: 'Waar zouden jullie heen vluchten, als hier oorlog uitbrak?'. Dit is van belang, omdat hulp aan mensen in nood door mensen, die hun eigen nood niet kennen, meestal hulp uit de hoogte is, hulp van een gelukt mens aan een zielig mens. Zo'n hulp wekt eerder boosheid dan dankbaarheid. Je eigen nood onder ogen zien, weten hoezeer je zelf ook van barmhartigheid van anderen afhangt: daar zou wel eens een verband met de biecht kunnen opdoemen. Wanneer je belijdenis doet van nood en schuld word je een spiegel voorgehouden.

Zie nooit alleen de nood

Zie als tweede nooit alleen de nood van de mens in nood. De mens in nood heeft niet alleen nood, maar ook allerlei krachten en talenten. Bij de zegening van de abdis van de Trappistinnen in de abdij Koningsoord in Oosterbeek verzorgden Syrische vluchtelingen de hapjes bij de receptie. Ze bedienden de gasten met grote hartelijkheid en grote waardigheid. Een mens wordt graag in zijn waardigheid gezien. Ieder van ons toch? Erik Borgman vertelt over Sarah Miles. Ze is kok in een restaurant, wordt na een intense ervaring van de eucharistie christen, en besluit haar kennis en kunde in te zetten voor een soort voedselbank: zij gaat zich inzetten voor de armen. Ze ziet niet alleen hun honger, maar ook

wat ze kunnen. Na een jaar zijn de helft van de klanten ook vrijwilliger. Misschien moeten alle PCI's leren hun 'klanten' zo te zien: het kan in de toekomst een mede PCI-lid zijn.

Uithouden van de nood

Het derde punt vraagt, dat we het uithouden bij de nood. Vaak is aan nood veel te doen, soms weinig, soms helemaal niets. Met name in het laatste geval is het belangrijk, dat we daar tegen kunnen. Anders vergroten we het lijden van mensen. Voor onze cultuur is dat

heel lastig, omdat we vanouds geloven in de maakbaarheid van de wereld en de oplosbaarheid van alle problemen. Mijn huisgenote lijdt aan chronische pijn. Telkens weer krijgt ze het advies om een *second opinion* te vragen of het elders te proberen. Niemand kan het accepteren, dat er niks aan te doen is, en dat gaat bijna geluidloos over in dat niemand haar kan accepteren. Zou euthanasie niet wat zijn? Al die mensen laten haar alleen. Zo laten we veel mensen alleen. Onbarmhartig dus. Gelukkig zijn er ook mensen, die er wel tegen kunnen en dus vriendschap met haar sluiten. Deze houding tref je ook aan bij de

De hongerigen voeden

beweging van San Egidio: zij willen vriendschap sluiten met de zwervers en daklozen en andere armen en eenzamen in Antwerpen, Amsterdam, Apeldoorn en Utrecht. Ze bieden hulp, maar ze gaan geen cijfers invullen voor de burgerlijke overheden, omdat ze vrezen dat ze dan meer op de successen gaan letten dan op hun verbinding met de armen. En daar worden de minst kansrijke armen uiteindelijk het slachtoffer van.

God is barmhartig in Jezus

In ons geloof wordt gezegd dat God zo barmhartig is geweest jegens ons in Jezus Christus. Hij heeft onze nood gezien, niet

De zeven werken van barmhartigheid in de originele lijst

vanuit de hoogte. Hij heeft midden tussen onze bekeringen in gestaan, toen Hij in de woestijn door de duivel op de hielen werd gezeten. Maar Hij zag niet alleen onze problemen. Hij bracht het beste omhoog in onszelf. En Hij hield het met ons uit. Dus moeten ook wij barmhartig zijn naar elkaar. Het Jaar van de Barmhartigheid heeft deze twee brandpunten: het gedenken van de barmhartigheid van God en ons daar naar toe wenden (bijvoorbeeld in de boete, de biecht), en het barmhartig wenden tot ieder die in nood verkeert.

De dorstigen laven

PCI's zijn verschillend

Als eerste is op te merken dat de PCI's vaak zeer verschillend van aard zijn, net als trouwens de diaconieën in de protestantse kerk. Er zijn stedelijke PCI's, die snel en gemakkelijk met allerlei vormen van armoede en armen in contact zijn en dus vaak niet rijk meer. Er zijn vrijwel slapende PCI's in dorpen, waar geen armoede is, althans naar het lijkt. Daar wordt bijvoorbeeld de bejaardensoos gesubsidieerd en iedereen boven de 75 jaar krijgt op de verjaardag een bloemetje. Vaak zit daar nogal wat geld in kas. Maar deze eerste schets klopt niet algemeen. Er zijn ook rijke stedelijke diaconieën en zeer actieve dorps PCI's. Het is dus moeilijk spreken over de PCI's in het algemeen.

PCI mensen zijn verschillend

Als tweede is op te merken dat de mensen die in PCI's bevolken verschillen. Soms zitten de PCI's en de mensen die concreet met armoede hier en in de Derde Wereld bezig zijn dicht in elkaars buurt. Zo kan iemand bijvoorbeeld bij de voedselbank actief zijn of als Schuld-HulpMaatje én lid zijn van de plaatselijke PCI. Soms staan die

De naakten kleden

twee werelden ver uit elkaar: dan zitten in de PCI overwegend mensen, die bestuurder zijn en verstand hebben van kapitaalbeheer. Beide typen van leden zijn nodig, al lijkt het belangrijk dat het besturen en beheren niet de overhand krijgt op het nabij zijn aan mensen in nood.

Kleine PCI's worden groter

Wanneer verschillende parochies gefuseerd zijn tot een mega-parochie (om even een naam te geven), ligt het voor de hand dat ook de PCI's fuseren. Er zijn verschillende tempo's tussen en binnen de verschillende bisdommen. Op

sommige plaatsen is er haast mee gemaakt, op andere niet. Het is niet op voorhand te zeggen of die haast of het gebrek eraan goed of slecht is. Als isolement zoeken er achter zit, of dat men het eigen geld wil afschermen, is een kritische kijk nodig. Maar soms functioneert een PCI plaatselijk heel goed en wil ze dat beschermen: dan hebben de bestuurders gelijk als ze tegen haast protesteren. In de kerk hebben we geen tijd voor haast en ook daarbuiten is haast af te raden.

Dienstbaar voor mensen in nood

De eerste verbinding over barmhartigheid en het instituut PCI ligt in het criterium voor goed en kwaad: wat is dienstbaar ten behoeve van de barmhartigheid jegens mensen in nood. Een tweede criterium luidt: als we barmhartige kerk willen zijn, moeten we dat ook naar elkaar toe zijn. Met of zonder fusie. Het is belangrijk dat PCI's over de grenzen van parochie, stad of dorp heen kijken en tot samenwerking bereid zijn. Zo bleek tijdens een bijeenkomst over diaconie en caritas van parochies en

gemeentes rondom en uit Leiden het volgende. Er was eerst een inleiding over het werk van 'De Bakkerij', een oecumenisch diaconaal centrum, waar voedselhulp plaats vindt, als ook opvang en hulp voor drugsverslaafden. In het gesprek erover zei iemand uit de dorpen: "Bij ons in het dorp hebben we dat probleem niet". Vervolgens zei de medewerker van De Bakkerij: "Dat klopt, jullie kinderen komen bij ons spuiten". En ineens wist iedereen, wie er het slachtoffer zouden worden, wanneer de tendens in de opmerking "bij ons speelt dat probleem niet" de doorgaande tendens van de avond zou zijn geweest. De mensen uit de dorpen hadden dan de jongeren uit hun dorp geofferd, maar ook hun ouders.

De armen zien

Een veelgehoorde klacht is: hoe komen we er toch achter, of er bij ons armen zijn en wie het zijn? Want ja: bij ons komt het niet voor. Het is al gezegd: armoede houdt zich graag verborgen. Het advies luidt: je moet als PCI goed leren kijken. Je moet alle ogen inschakelen, die er maar zijn, om te (gaan) zien. De diaconie van Serooskerke bijvoorbeeld had goed contact met een schooljuf ter plaatse en zij meldde af en toe, dat ze ergens armoede vermoedde of wist. Deze schooljuf keek goed uit haar ogen, wanneer kinderen hun broodtrommeltje open maakten. Vroeger was de pastoor de grote melder, omdat die overal thuis kwam en als hij goede ogen had, zowel armoede kon melden en soms ook kon bemiddelen bij de hulp naar een mens in nood toe. Nu heb je een netwerk aan verspieters nodig. Die woordkeuze maakt duidelijk, hoe verborgen de armoede vaak wordt gehouden. Je mag er dus ook niet op af denderen met je hulpaanbod. Iemands armoede zien is zoiets als iemand helemaal bloot zien. Hulp geven is een zaak van grote behoedzaamheid. Daarom is het ook zo belangrijk dat PCI's goed samengesteld zijn. Natuurlijk moet er een goede en betrouwbare penningmeester zijn en een goede voorzitter, die de PCI ook kan

vertegenwoordigen. Maar er moeten ook mensen zijn met veel contacten op diverse terreinen van het leven in stad en dorp. En graag ook een ervaringsdeskundige, die zelf armoede gekend heeft en met de vuist op tafel kan slaan, als barmhartigheid een belediging wordt.

Diversiteit in het team

Deze diversiteit van de PCI-leden en hun netwerk kan verhelderd vanuit een positieve ervaring met de PCI's in een tamelijk grote

fusie-parochie van het bisdom Utrecht. Bij de fusie waren veel bestuursleden opgestapt, die de plaatselijke kas netjes beheerden, maar met het geld niet veel deden. Het pastoraal team ging in de voormalige parochies te rade bij diaconaal actieve mensen en zo werden nieuwe PCI werkgroepen gevormd. Het nieuwe PCI-bestuur was zo verstandig om voldoende geld ter plaatse te laten voor hulp, waar men hen niet over hoefde te raadplegen, maar slechts in te lichten. En het riep de mensen een of twee keer per jaar bij elkaar uit de verschillende geloofsgemeenschappen. Daar informeerde men elkaar over ieders activiteiten en noden.

Dat leidde tot meer activiteiten ter plaatse en tot wederzijdse hulpverlening van stad naar dorp en omgekeerd. Natuurlijk zijn er meer modellen te bedenken. Zo is er een plaats, waar men één grote PCI heeft ingesteld, waarin uit elke lokale geloofsgemeenschap één vertegenwoordiger zit. Wanneer die ter plaatse helpers heeft, kan zo'n PCI ook goed functioneren. Verworteling in lokale gemeenschappen is noodzakelijk en een netwerk van ogen en oren. Dat valt op meer wijzen te organiseren.

Zie niet alleen de nood, maar heel de mens

Andries Baart legt hier als man van de presentie-theorie een groot accent op.

De vreemdelingen herbergen

De professionele helpers zien slechts de nood: ze stellen de diagnose, kijken welke interventie er moet plaats vinden, doen die interventie, en evalueren na verloop van tijd of het geholpen heeft. Zo ja, klaar is Kees of Maria. Het gevaar dreigt, dat je geen mens meer ziet, maar slechts problemen. Dat kan hoogstens competente medische of psychiatrische behandeling zijn: maar barmhartigheid is het niet. Barmhartigheid is net als liefde: ze ziet telkens opnieuw een enkele mens. Onze paus Franciscus benadrukt dat het tot ontmoeting komt met de arme. Nog belangrijker dan de twee euro voor de straatkrant is dat de ander gegroet wordt, dat er contact is. San Egidio heeft daar zelfs zijn hele program van gemaakt: de mensen van San Egidio willen vrienden worden van de armen en dat begint met hoogachting.

Werklozen en hun verhalen

Ik ben een aantal jaren vrijwilliger geweest bij de Werklozenbond in Utrecht. Daar ging het om werklozen, maar eigenlijk om alle uitkeringsgerechtigden. Er zijn een hoop trieste verhalen over te vertellen, en ook een hoop vrolijke verhalen. Ik heb vaak met grote bewondering hun verhalen gehoord. Hoe bijstandsvrouwen de touwtjes aan elkaar knopen zou menig econoom hen niet nadoen. Trouwens, na een tijdje ontdekten ze dat ik bij het spreekuur wel goed kon luisteren, maar dat mijn kennis van de wetten te gering was. De vrijwilligers, die zelf van een uitkering leefden of geleefd hadden, kenden die veel beter. Ze wisten ook beter welke gevaren er dreigden, wanneer je naar de sociale dienst moest. Ze hebben me van arren moede maar voorzitter gemaakt. Toen

De zieken verzorgen

ben ik het jezuïeten-grapje gaan verstaan: een overste is iemand die het meest over is. Dat is een andere manier om naar de hiërarchie te kijken, en het is best verfrissend om er zo naar te kijken.

Het uithouden bij de nood

Onze hele cultuur is gericht op resultaten. We willen mensen echt geholpen hebben en dat betekent dat ze aan het eind van ons optreden van hun problemen af zijn. De armsten worden daar het slachtoffer van. Zo ging het bij menig reïntegratie bureau: de besten zouden de meeste opdrachten krijgen. Dus wer-

den de hopeloze gevallen gauw gedumpt en de mensen waar nog wat mee kon worden geworven. Er was tussen de verschillende aanbieders zelfs een handel in de klanten! Natuurlijk willen we dat ons geld goed besteed is. Ik heb als pastor meegemaakt dat ik iemand opgaf bij de PCI, die zijn baan verloren was en plotseling in de problemen zat met de hypotheek. Daar overkwam het me, dat die PCI zei, dat ze de zaak nauwkeurig zou bestuderen, of het geen bodemloze put zou worden. "We zijn per slot van rekening geen caritatieve instelling", werd er letterlijk gezegd. Zo kunnen mensen vergeten, wat ze zijn! Onze paus, die er van houdt om dingen af en toe scherp te zeggen heeft eens gezegd: "En wat zou het, wanneer een arme van mijn gift een fles jenever koopt?". Hij spreekt waarschijnlijk vanuit de ervaring van de ontwikkelingshulp, waar de rijke landen alleen hulp wilden geven die effectief zou zijn. Dat betekende ook: dat er geen autonomie was voor de begiftigden.

De gevangenen bezoeken

Het goede doen opdat het er is

Als onze diakonie echte caritas is, echte liefde dus, dan kan ze het ook uithouden bij de hopeloze gevallen. Het goede moet men doen, opdat het er is (Buber). Dus horen dementerenden en stervende drugshoertjes evenveel aandacht te krijgen als een hoogbegaafde gehandicapte. Er is in ons een ingebakken neiging om het goede te doen voor iets anders. Bijvoorbeeld omdat we er eer mee inleggen. Of omdat we genieten van het succes dat de ander heeft. Ik las als student het *Dagboek van een dorpspastoor*. Het gaat om een jonge priester, die benoemd is in een Frans dorp, waar natuurlijk een pastoor hoort te zijn, waar ook nog een paar oude vrouwtjes in de Mis komen, en waar verder het geloof verdwenen lijkt en misschien ook echt verdwenen is. Deze priester wordt een keer uitgenodigd op het kasteel. De vrouwe des huizes ontvangt hem koel en enigszins cynisch. Hij vraagt haar rechtstreeks: "hebt U veel geleden, madame?" Ze vertelt dat ze sinds de dood van haar dochtertje van vier van het hele geloof niks meer moet hebben. Hij smeekt haar om te huilen en het verdriet toe te laten en begint zelf ook te huilen. En dan -maar het duurt uren en pagina's voor het zover is- breekt ook zij en wordt weer mens: een verdrietig mens, maar in elk geval mens. Ik vind het nog steeds een van de ontroerendste scènes, als het erom gaat om in beeld te brengen wat pastoraat is, wat zielzorg is. Omdat ik de jonge priester ondertussen sympathiek was gaan vinden, dacht ik "hè, hè, eindelijk krijgt hij iemand uit het dorp die doorheeft wat een parel van een priester ze hebben gekregen". De nacht erop sterft de vrouwe van het kasteel. De kasteelheer geeft hem de schuld van de dood van zijn vrouw en meldt hem, dat hij niet meer welkom is, en dat ze de bisschop wel zullen vragen om de uitvaart te doen. Alles voor niks dus, gaat er door je heen. Ja, als je aan succes en carrière denkt. Maar er is een mens gered! Er is een ziel tot leven gehuild! Er is daar een verrijzenis gebeurd uit de dood!

Goed handelen mag effectief zijn

Mijn pleidooi is niet tegen effectief handelen: als het gebeurt, kan iets beter goed gebeuren. Een aantal van bovenstaande opmerkingen over barmhartigheid zijn zelfs gemaakt om het caritatieve handelen beter te laten gebeuren, bijvoorbeeld niet meer uit de hoogte. En bijvoorbeeld geduldig omgaand met de nood, zowel die van anderen als die van jezelf. Als er maar geen jacht op het effect ontstaat. Want daar worden de allerarmsten

altijd het slachtoffer van. Laten we het steeds beseffen: onze Verlosser sterft op een kruis. Hij heeft de wereld nauwelijks beter gemaakt en als hij dat wel enigszins gedaan had, dan stonden alle krachten alweer klaar om dat zo spoedig mogelijk in het vergeetboek te deponeren. Laat nu de Almachtige juist van dat leven zeggen: zo wil ik het zien, dit is Mijn Zoon. Ook in het minst opvallende werk van barmhartigheid staat ons geloof op het spel: we beminnen er of we zondigen er. God geve dat we beminnen, wanneer er uit de diepte van de nood tot ons geroepen wordt.

De doden begraven

Dit artikel is gebaseerd op een inleiding, die Jozef Wissink gehouden heeft tijdens een bijeenkomst van bestuurders en vrijwilligers Parochiële Caritas Instellingen van het Bisdom Groningen-Leeuwarden in Drachten op 31 mei 2016.

De serie Werken van Barmhartigheid is rond 1504 gemaakt door de Meester van Alkmaar in opdracht van de Heilige Geest Almshuis te Alkmaar en is tegenwoordig tentoongesteld in het Rijksmuseum te Amsterdam.

Een franciscaanse kijk op medelijden en barmhartigheid

Willem Marie Speelman OFS is universitair docent in de christelijke spiritualiteit in het algemeen, de franciscaanse in bijzonder aan de Tilburg School of Catholic Theology

Het woord ‘medelijden’ heeft zoveel kritiek gekregen dat wij het niet meer durven gebruiken. Gelukkig zijn er altijd creatieve mensen die een nieuw en nog onschuldig woord vinden waar ze hetzelfde mee kunnen zeggen: ‘compassie’ of ‘mededogen’. Het oude besmeurde woord gooit men als afval in een hoekje. Maar het afgevalen woord is niet betekenisloos! Sterker nog, zwiĳgend wijst het ons op een werkelijkheid in onszelf die wij misschien niet graag onder ogen komen.

Compassie = medelijden

De filosoof, die de bezem door onze taal heeft gehaald, is Friedrich Nietzsche (1844-1900). In verschillende boeken ontmaskert Nietzsche het ‘akelig’ christelijke medelijden. De christen spreekt van medelijden, maar degradeert de ander tot zielepiet: “Och arme, kom maar lekker bij mama”. Of omgekeerd, degene die voortdurend medelijden toont degradeert zichzelf, omdat ze geen afstand kan houden: “Ik kan het niet aanzien, ik moet onmiddellijk ingrijpen!”. Deze voorbeelden zou je nog kunnen beschouwen als vergeeflijke moederlijke zwaktes, die ook wel weer lief zijn (mijn woorden, niet die van Nietzsche). Maar er bestaat een medelijden, dat eigenlijk een vorm van zelfverheffing is. De eigen positie wordt verhoogd door de anderen neer te halen: “Ik was in Kenia. Wat een armoede!”. Dan denk ik: “wat hebben wij het toch goed, hè?”. Nietzsche benadrukt dat niet alle lijden zinloos of slecht is. Er bestaat ook lijden dat de mens verder brengt, sterker maakt, opricht en doet groeien. Mijn vrouw en ik hebben het er vaak over gehad als een van onze kinderen het moeilijk had. We

mogen hen hun eigen lijden niet afnemen, maar moeten hen de gelegenheid geven er zelf doorheen te komen. Vaak doet groeien pijn. Ondertussen moeten wij er als ouders wel zijn, sterk genoeg om de kinderen los te laten en, als zij het aangeven, op te vangen. Tot zover Nietzsche, zoals ik hem begrijp.

Medelijden komt voort uit eigen lijden

Aristoteles ziet medelijden als de pijn, die je voelt als je een ander ziet lijden, terwijl je denkt ‘dat had mij ook kunnen overkomen’. Medelijden is dus eigenlijk het lijden aan onheil dat jou zelf mogelijk zal treffen: ‘men lijdt het meest aan het lijden dat men vreest’. Daarom is de mate van ons medelijden evenredig met ons gevoel van verbondenheid met de ander, of hij of zij van hetzelfde geslacht, dezelfde leeftijd of status is. Het leed van een Nederlandse vrouw raakt een Nederlandse vrouw meer dan een Senegalese jongen, die zich er misschien niets bij kan voorstellen. Negatief gezegd zit er een egoïstische component in het gevoel van medelijden.

Medelijden komt voort uit het leven

Hoewel ik blij ben met deze kritische analyses, vind ik ze eenzijdig negatief. Je kunt volgens mij dezelfde analyse ook positief duiden. Zo heeft Nietzsche volkomen gelijk, maar verzwijgt hij het wonder dat wij kennelijk door het lijden van de ander geraakt kunnen worden, terwijl we zijn pijn niet kunnen voelen. En Aristoteles heeft gelijk dat medelijden de vrees voor eigen pijn betreft, maar trekt niet de conclusie dat medelijden dus een oorspronkelijke verbondenheid veronderstelt. Alleen al omdat wij beiden leven kan ik worden geraakt door het leed van een

Caritas wordt vaak voorgesteld als een moeder met kind

[Fotograaf: Hub Crijns]

jonge merel, terwijl er verder maar weinig overeenkomsten zijn tussen die merel en mij. De kunst is het gevoel van medelijden zo te gebruiken dat de een de ander nabij is zonder het verschil op te heffen. Zo blijven de een en de ander beiden in hun waarde.

Een franciscaans verhaaltje

Om het medelijden uit de verdachte hoek te halen vertel ik een verhaal. *In de tijd dat Franciscus zijn eerste broeders kreeg, was hij eens met hen in Rivo Torto. Op een nacht, terwijl alle broeders sliepen, riep één van hen plotseling: ‘Ik sterf, ik sterf!’ Iedereen was meteen klaarwakker. Franciscus stond op en vroeg: ‘Wie heeft daar “ik sterf” geroepen?’ ‘Ik,’ zei een broeder. ‘Wat mankeert je dan, broeder? Waarom denk je te sterven?’ ‘Ik verga van honger.’ Franciscus liet meteen een maaltijd klaarmaken en riep hij alle broeders aan tafel. Na de maaltijd zei Franciscus: ‘Broeders, ieder van jullie moet rekening houden met zijn eigen lichamelijke gesteldheid. De een kan het met minder voedsel stellen dan de ander. Maar ik ben er absoluut op tegen dat de ander hem hierin probeert na te doen. Iedere broeder moet zijn lichaam geven wat het nodig heeft. Zoals we moeten waken voor teveel eten moeten we ons ook hoeden voor teveel vasten. Want de Heer vraagt barmhartigheid van ons, geen slachtoffers.’ (Herinneringen aan broeder Franciscus 50)*

In dit verhaal had Franciscus ook kunnen zeggen: “Je moet bidden en beter je best doen”, maar hij werd kennelijk geraakt doordat deze broeder tegen zijn grenzen aan was gelopen. En hij had ook kunnen zeggen: “Eet dan wat en ga weer naar bed”, maar hij werd kennelijk geraakt door de schaamte van de broeder de vreetzak onder de broeders te zijn. De zwakke broeder werd meteen opgenomen in de kring van broeders die allemaal hun eigen zwakheden hadden. Geraakt door elkaars zwakheden leerden de broeders wijsheid, en meer dan dat: het medelijden werd omgevormd tot gedeelde vreugde.

Een lieflijke passie

Het is wonderlijk, dat de een geraakt wordt door de pijn van de ander, terwijl hij die pijn zelf niet kan voelen. Franciscus had geen honger, maar werd geraakt door de honger van de broeder. Wij hebben kennelijk op de een of andere manier weet van elkaars gevoel. Dat is niet alleen een gevreesd gevoel, want het is echt een gevoel: je bent geraakt, je hebt op een eigen wijze deel aan het lijden van een ander. Bovendien kan de ander mijn medelijden herkennen, en voelen dat ik met hem mee voel. Er is gevoelscommunie. De broeders ontmoeten elkaar in hun gedeeld lijden en in hun onderlinge verbondenheid. Medelijden is elkaar in het lijden herkennen.

Vlees van mijn vlees

Als de eerste mens voor het eerst de vrouw ontmoet roept hij: “Vlees van mijn vlees” (Gen. 2:23). In die zin ben jij ‘vlees van mijn vlees’ dat wij elkaars pijn direct weten aan te voelen. Niet alleen elkaars pijn, maar ook elkaars genot, twijfel, bewondering en

verlegenheid. Het vlees, Adams levend lijf, is zetel en zintuig van het gevoel. Het vermogen tot medelijden is dus ook het vermogen samen te genieten. Medelijden, het vermogen elkaars gevoel te delen, is gegeven met onze gemeenschappelijke lijfelijheid. Omdat Adam en Eva van hetzelfde vlees zijn, hebben zij niet veel woorden nodig om uit te leggen hoe het voelt, als zij het koud hebben, of als de zon hun buik verwarmt. Hoe je het gevoel ook noemt - medelijden, compassie, liefde, mededogen, barmhartigheid - het is niet voorstelbaar zonder het lijf, dat voelt. En dat brengt mij theologisch in de problemen!

Ik weet hoe ze lijden

In Exodus 3:7 zegt God tegen Mozes: "Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk er in Egypte aan toe is, ik heb hun jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord, ik weet hoe ze lijden". Hoe kan God zien, als Hij geen ogen heeft, horen als Hij geen oren heeft, en lijden zonder een gevoelig lijf? God is immers één en onverdeeld! Heeft God niet een menselijk lijf nodig om de ellende van zijn volk te voelen, de figuur van Mozes om zijn volk te leiden, de tong van Aäron om tot de Farao te spreken? Door zijn intieme nabijheid kan God wel delen in het tekort zoals de mens dat voelt: "Het is niet goed dat de mens alleen is..." (Gen. 2:18). Het is de mens, die dit tekort aan God meedeelt, het is God die dit door de mens gevoelde tekort aanvult. Dat is zijn barmhartigheid.

Barmhartigheid

Vaak worden medelijden en barmhartigheid (*misericordia*) als synoniemen gebruikt, zo ook in het woordenboek. Maar medelijden is passiever dan barmhartigheid, dat zich in werken uit. Bovendien veronderstelt barmhartigheid superioriteit. Een knecht is niet barmhartig tegenover zijn meester. Barmhartigheid is een werk dat gericht is op het herstel van een tekort van een ander, bijvoorbeeld het vergeven van zijn schuld. Nu komen we weer op theologisch glad ijs, want hoe zou een mens zulke grootse dingen kunnen doen? Hoe kan in de laatste woorden van het franciscaanse verhaaltje de Heer

barmhartigheid van ons vragen? Ben ik echt in staat iemand zijn schuld te vergeven? Franciscus is hier duidelijk in: al het goede komt van God. De mens is niet uit zichzelf in staat werken van barmhartigheid te doen. Dat is dus bij uitstek, en volgens Franciscus exclusief, het werk van God. Daarom wordt God in de drie godsdiensten van het Boek (jodendom, christendom, islam) 'de Barmhartige' genoemd. Let wel, niet 'een van de barmhartigen onder velen', maar 'de (enige) Barmhartige'.

Onvolmaakte barmhartigheid

Is er nu ook zoiets als een valse of onvolmaakte barmhartigheid denkbaar? Als iemand vanuit een superioriteitsgevoel tegenover een ander meent diens tekorten te kunnen opheffen, denk ik dat we kunnen spreken van valse barmhartigheid. Valse barmhartigheid is bijvoorbeeld "*to give the people what they want*" (Steve Jobs), waardoor het tekort alleen maar groter wordt, want de mensen verlangen steeds meer! Wat dit betreft moet de mens bescheiden zijn. Wij kunnen elkaars tekorten niet opheffen, dat kan alleen God. Maar we kunnen wel delen wat wij ontvangen hebben, en onze tekorten samen dragen. De mens heeft én de goede gaven én de tekorten te delen. Dat laatste, het mede-lijden, is zelfs nodig om Gods barmhartigheid met de ander te delen. Barmhartigheid zonder medelijden is een verkwisting van genade. Je voelt namelijk niet aan wat de ander nodig heeft, maar geeft alles waar hij of zij om vraagt.

Een niet te scheiden koppel

Medelijden en barmhartigheid zijn beide noodzakelijk om de schepping recht doen. En zo te zien vormen ze een koppel: medelijden vraagt om barmhartigheid, en barmhartigheid komt voort uit medelijden. Het een heeft het ander nodig om waarachtig te zijn. Daarbij past het gevoel van medelijden bij de mens, die een lijf heeft, terwijl de ware barmhartigheid alleen bij God gevonden kan worden. Het lijkt erop dat God en mensen elkaar in de zorg voor de schepping nodig hebben. De

Willem Marie Speelman in actie

[Fotograaf: Nico de Groot]

mens is in staat geraakt te worden door het lijden van een ander schepsel, maar kan het tekort niet werkelijk opheffen. God heeft het lijf van mensen nodig om weet te hebben van hun lijden, en kan dan afdalen om hen, met een mens als middelaar, uit hun ellende weg te leiden. Heeft het slavenvolk niet generaties lang moeten wachten, totdat God hun jammerkreten hoorde, omdat Mozes geraakt werd door hun lijden?

Een schaal van medelijden

Medelijden is menselijk. Daarom is medelijden niet te onderscheiden in waar of vals, maar is er een schaal van zeer gebrekkig tot aan volmaakt medelijden. Het 'medelijden' van Nietzsche is, hoe gebrekkig ook, toch medelijden, omdat de mens geraakt wordt door het lijden van de ander. Dan zijn er allerlei vormen van meer integer en intenser medelijden, tot aan het volmaakte medelijden, waarin de een werkelijk de pijn van de ander voelt. Zo ontving Franciscus op het eind van zijn leven de kruiswonden van Jezus Christus: hij voelde de pijn van Christus' door zijn eigen wonden. Een voorbeeld van deze tijd is de arts, die besmet wordt door het ebolavirus van het kind dat zij behandelt. Laten we onze ogen niet sluiten voor het goede dat hier gebeurt!

Dit artikel is in een eerdere, kortere en andere versie van deze thematiek verschenen in *Herademing*, jrg 22, nr. 86 (december 2014) 20-24.

Ware of valse barmhartigheid

Anders dan medelijden is barmhartigheid wel te onderscheiden in waar of vals. Ware barmhartigheid komt van God, de enige die goed is en van wie al het goede komt, terwijl valse barmhartigheid voortkomt uit de mens, die meent de gaven van God te kunnen verbeteren. Daarom kan de mens in die mate barmhartig zijn, als hij kan delen in de gaven die hij ontvangt. Zoveel liefde als ik heb ontvangen kan ik geven, meer niet. Méér willen geven, hoe verleidelijk ook, is hoogmoed (of geen echte liefde).

Van God en van de mensen

Door medelijden en barmhartigheid terug te geven aan degene aan wie zij toebehoren, namelijk respectievelijk de mens en God, wordt duidelijk waar onze taken en grenzen liggen. Waarachtig medelijden leidt niet noodzakelijk tot werken van barmhartigheid; het kan zich ook uiten in het samen dragen van de onmacht en de pijn. Omgekeerd kan uiterst gebrekkig medelijden toch leiden tot grote werken van barmhartigheid. Het verhaal gaat dat Nietzsche, de grote criticaster van het medelijden, een mishandeld paard omhelsde en krankzinnig werd.

Jaar van Barmhartigheid werkmaterialen

Hub Crijns is bestuurder Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

Het Jaar van Barmhartigheid heeft veel weerklank gevonden in katholiek Nederland. Er zijn allerlei initiatieven ontplooid en werkmaterialen gemaakt. Sommige hebben met het thema 'Barmhartigheid' te maken. Andere gaan nader in op de Werken van barmhartigheid. Meestal is er een combinatie van beide. De nieuwe materialen sluiten aan bij al eerder verschenen boekjes. Een kleine greep uit de grote hoeveelheid.

Website en inspiratiegids

Een verzamelpak is de website www.heiligjaarvandebarthartigheid.eu. De website heeft video's, links, een hoofdstuk materialen, vieringen, impulsen en agenda. In de pagina materialen vinden we de digitale versie van de Bul 'Midericordiae Vultus' van Paus Franciscus. Ook treffen we de brief 'Barmhartig als de Vader' van de Nederlandse bisschoppen aan.

Voor dagelijks gebruik tijdens het Jaar van Barmhartigheid, maar ook voor later bezinnend gebruik is de 'Inspiratiegids voor het heilig jaar van barmhartigheid van het Bisdom Roermond'. In deel I wordt liturgisch materiaal bij elkaar gebracht. Deel II

gaat in op barmhartigheid als vergeving met getuigenissen van persoonlijke vergeving aan een ander en met tips van aanpak en een extra motivatie om te vergeven. In deel III vinden we verdiepingbijeenkomsten over de werken van barmhartigheid (zowel lichamelijke als geestelijke) en bestaande en mogelijke projecten in en door de parochies in het teken van barmhartigheid. In deel IV ontmoeten we allerlei personen, bijdragen en helden van barmhartigheid uit de traditie van de wereldkerk. www.heiligjaarvandebarthartigheid.eu

Dobbelspel M25

Gericht op jongeren heeft M25 uit Leiden een dobbelspel ontwikkeld rond de zeven werken van barmhartigheid. De spelvorm geeft begeleiders van jongerengroepen tips en werkvormen, die gebruikt kunnen worden in een serie activiteiten rond de werken van barmhartigheid. Het 'Dobbelspel M25 / Zeven Werken van Barmhartigheid' is als pdf te vinden op: www.debakkerijleiden.nl/sites/default/files/attachments/M25%20LEIDEN_spellen.pdf

Werkmap Werken van barmhartigheid

Al wat langer bestaand is de werkmap die Paul Oosterhoff van de diaconie Protestantse gemeente Nijmegen in 2007 heeft gemaakt rond de zeven werken van Barmhartigheid. De map 'Zeven overdenkingen uit de diaconale praktijk' bevat de teksten van zeven diensten, die gemaakt zijn rond de Werken van Barmhartigheid. Elke dienst kent schriftlezingen, een Kyrie gebed en een overdenking. In het slotdeel wordt vanuit de liturgische vieringen een band gelegd naar de moderne werken van barmhartigheid in de praktijk. Als illustraties zijn de Werken van Barmhartigheid van de Meester van Alkmaar gebruikt, die thans te zien is in het Rijksmuseum te Amsterdam. En ook in dit

nummer van *Diakonie & Parochie*. De werkmap is digitaal te vinden op: www.kerkinactienijmegen.nl/downloads/7werken.pdf

Gedichtenbundel

Hub Crijns heeft in zijn leven gedichten gemaakt, die een band hebben met de Werken van Barmhartigheid. Die gedichten zijn gepubliceerd in tijdschriften zoals 'Ondersteboven', de 'DISKkrant', de 'Arme Krant van Nederland' en niet te vergeten 'Diakonie & Parochie'. Vaak zijn deze teksten gebruikt als opening en sluiting van een bijeenkomst van bijvoorbeeld diakenen of bestuurders van een PCI of bij een diaconale bijeenkomst. Ook zijn ze gebruikt in liturgische of catechese bijeenkomsten. Soms gepubliceerd in boekjes

of op het internet. Hub Crijns is geen snelle dichter: gemiddeld kost het maken van een gedicht hem een jaar. Bij het afscheid van landelijk bureau DISK en de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA in juni 2014 heeft hij 18 gedichten gebundeld. Peter de Bie zorgde voor de beelden bij de teksten en de opmaak. De gedichtenbundel 'De Werken van Barmhartigheid' met op het omslag de deuren van de Domtoren in Utrecht met Sint Maarten is op twee plaatsen te downloaden: www.disk-arbeidspastoraat.nl/gedichtenbundel.pdf www.armekant-eva.nl/pdf/gedichtenbundel.pdf

Werkmap Werken van Barmhartigheid

De pastores Hans Harmsen en Gerrit-Jan Westerveld van de parochies in Utrecht hebben recent een werkmap gemaakt rond de Werken van Barmhartigheid. 'Heb je wel gehoord van de zeven, de zeven, heb je wel gehoord van de zevensprong?' bevat handreikingen voor

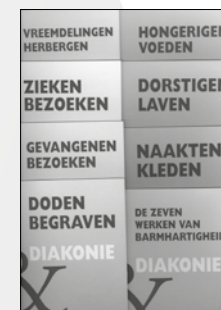

zeven weekendvieringen over de zeven werken van barmhartigheid in het Heilig Jaar van de Barmhartigheid. Het interessant geschrift opent met een bezinning op het heilig jaar van Barmhartigheid, gaat in op de Zeven Werken van

Barmhartigheid, raadpleegt bijbelbronnen en biedt voor een serie van zeven weekends materiaal voor vieringen. Voorafgaand aan de thema-bijeenkomsten vinden we nog een gebed, een gedicht, en een lied. De Werken komen langs in de zeven vieringen, waarin we bijbelteksten aantreffen, met commentaar, bronnen uit de traditie en een link naar de actualiteit met suggesties en tips. Handig werkmateriaal voor mensen uit parochies. U vindt de map op: www.sintludgerus.nl/wp-content/uploads/2016/01/Werkmap-Jaar-van-Barmhartigheid-dec-2015.pdf

Acht boekjes Werken van Barmhartigheid

Het tijdschrift 'Diakonie & Parochie' heeft de jaargangen van 2002 en 2003 gewijd aan de Werken van Barmhartigheid. Na een algemeen nummer met reflecties op de traditie van barmhartigheid en gerechtigheid, diaconie en de Werken van Barmhartigheid in Bijbel en traditie, is er telkens een geheel nummer gewijd aan een Werk van Barmhartigheid. In elk nummer over dat Werk van Barmhartigheid achtergrondbeschouwingen, gebeden, teksten en veel concrete voorbeelden van hoe er in parochies diaconaal wordt gewerkt met initiatieven die als leidraad de Werken van Barmhartigheid hebben.

Na al die jaren sinds het verschijnen hebben de boekjes hun actualiteitswaarde behouden. U vindt de acht Word documenten op de site <http://www.rkdiaconie.nl/index2.asp?pid=4&aid=363&id=0&cid=&IntType=3>

Boek Werken van Barmhartigheid

De serie lichamelijke Werken van barmhartigheid is het onderwerp geworden van het boek 'Werken van barmhartigheid. Heiligen, Bijbelse lijnen, Augustinus, Meditaties', dat het pastorale team van de parochie in Culemborg in 2012 heeft samengesteld. De

heiligen op de kerkramen, de werken van barmhartigheid, bijbelse lijnen, Augustinus zijn de bronnen voor dit boek. Elk hoofdstuk over een werk van barmhartigheid opent met een gebrandschilderd raam van de kerk in Culemborg. Ieder werk wordt vervolgens afgebeeld aan de hand van een heilige, die het betreffende werk doet. Wie is het en welke verhalen horen bij die mens? Daarna komen Bijbelse lijnen rond het betreffende werk van barmhartigheid in beeld. Telkens eerst vanuit

het Oude Testament en daarna vanuit het Nieuwe Testament. Dan komt kerkvader Augustinus aan het woord. Augustinus is een van de belangrijkste kerkvaders van de Kerk in het Westen. Hij wordt in zijn geschriften bevraagd

over hetgeen hij zegt rond het betreffende werk van barmhartigheid. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een meditatie. Sommige teksten komen meer keer voor in het boek, opdat elk hoofdstuk in zijn geheel zonder verwijzingen gelezen kan worden. Het boekje opent met een hoofdstuk over de bijbelse lijnen rond barmhartigheid. Vincent van der Helm, Joset van Leeuwen, Ed van de Moosdijk, Gerben Zweers, *Werken van barmhartigheid. Heiligen, Bijbelse lijnen, Augustinus, Meditaties*, Free Musketeers, Zoetermeer, ISBN 978-90-484-2361-3, 2012, Euro 16,95: te bestellen via pastoorzweers@gmail.com

Beweging van Barmhartigheid

De Beweging van Barmhartigheid is voortgekomen uit de Fraters van Tilburg en de zusters van Liefde in Tilburg. Sinds 1998 vormen de leden een keten van barmhartigheid en laten zij Barmhartigheid als waarde tot uitdrukking komen in leven, werken, doen en denken. Zie voor een verdere kennismaking

met de Beweging van Barmhartigheid het interview met Wim Verschuuren en Astrid Kraal in *Diakonie & Parochie* 2016-1. De website van de Beweging is een belangrijke vindplaats voor gedichten, boeken, kunst, inspiratie, activiteiten, regiokringen rond Barmhartigheid en de Werken van Barmhartigheid. www.barmhartigheid.nl

Zeven moderne werken van barmhartigheid

Fotograaf Lars van den Brink en journalist Anne-Martijn van der Kaaden portretteerden in nrc.next zeven mensen die zich inzetten voor anderen of een betere wereld. De interviewserie is gebaseerd op de zeven werken

Moderne werken

van barmhartigheid uit de Bijbel, te vinden in het evangelie volgens Matteüs (Matteüs 25: 35-36): 'Ik had honger en gij hebt Mij te eten gegeven, Ik had dorst en gij hebt Mij te drinken gegeven, Ik was vreemdeling en gij hebt Mij opgenomen. Ik was naakt en

gij hebt Mij gekleed, Ik was ziek en gij hebt Mij bezocht, Ik zat in de gevangenis en gij zijt tot Mij gekomen'. Paus Innocentius III voegde hier in het jaar 1207 een zevende werk aan toe: de doden begraven. Sindsdien zijn de zeven Werken een richtsnoer geworden voor diaconie en caritas. In deze reeks komen zeven mensen in beeld, die eigentijds en op een eigen wijze vorm geven aan een Werk van Barmhartigheid. De reeks is gepubliceerd op de site van de Beweging van Barmhartigheid. www.barmhartigheid.nl/inspiratie/zeven-moderne-werken-van-barmhartigheid/

“Het gaat om gestalte geven aan Gods Liefde metterdaad”

Interview door Hub Crijns met bestuurder en stafmedewerker CMBR

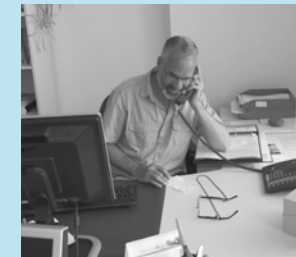
Vanuit de Commissie Missionaire Beweging Religieuzen nemen aan het gesprek deel stafmedewerker en theoloog Gerard Moorman en oud missionaris Bram Hommel, Broeder van Huijbergen.

Religieuzen en missie

Vanuit de religieuze instituten is in 1968 de Commissie Missionaire Beweging Religieuzen opgericht. De CMBR werd opgericht om onderling contacten te hebben, elkaar te beïnvloeden en om de religieuze instituten een vertegenwoordiging te geven in de Missie Raad. Van daaruit kregen de religieuzen ook een stem in de contacten met het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking, dat ook financiële middelen ter beschikking stelde. Nederland was in de jaren zestig en de daaropvolgende decennia rijk bedeeld met religieuze

instellingen. De CMBR wordt voor de actieve religieuzen een denktank voor de ontwikkelingen in kerk en samenleving, visies op missie en ontwikkelingssamenwerking, nagaan van de actie mogelijkheden die er zijn. In de jaren tachtig zijn er volop activiteiten, vaak voortkomend uit de religieuze ordes en congregaties zelf. In de jaren negentig wordt dit minder, omdat de religieuzen ouder worden. Na het Millennium is die sfeer van krimp een gegeven in religieuze kringen. Tegelijk is er het denken en doen rond nieuwe uitdagingen en de toekomst. Veel religieuze instituten pakken dat op door te internationaliseren met de broeders en zusters uit voormalige missiegebieden buiten Nederland.

Gerard Moorman is in 1960 geboren in Amstelveen, waar hij opgroeide. Hij volgde het gymnasium bij de paters van het Heilig Hart. Tijdens deze middelbare schooltijd was hij heel kritisch naar de katholieke kerk. Na het eindexamen in 1978 ging hij een jaar reizen naar Panama, Midden-Amerika en de USA. Hier kwam hij religie op het spoor via Franciscus van Assisië en in 1981 ging hij theologie studeren in Utrecht. Na het kandidaats examen ging hij in 1985 voor een jaar naar New York. Hij werd vrijwilliger in een gaarkeuken van de wijk Brownsville in Brooklyn (New York) en maakte er kennis met de Catholic Worker Movement in Manhattan, die actief zijn in o.a. het opvangen van

daklozen. Na terugkomst in Nederland in 1987 zette hij de studie theologie in Amsterdam voort en richtte in Amsterdam mee het huis van de Catholic Worker op, het Noëlhuis. Het is al 28 jaar een centrum waar ongedocumenteerde vluchtelingen worden opgevangen. Sinds enkele jaren heeft hij een eigen woonruimte, en werkt en leeft mee met de gemeenschap.

In 1992 studeert Gerard Moorman af als theoloog en vindt een parttime baan bij het landelijk kantoor van de Emmaüs Beweging als medewerker internationaal en coördinator van het landelijk secretariaat. De manus van alles eigenlijk. Na zeven jaar volgt een sabbatjaar, waarin hij Catholic Worker huizen bezoekt en pelgraveert naar Santiago de Compostella. In oktober 2000 wordt hij secretaris van de Commissie Missionaire Beweging Religieuzen. Die Commissie is een uitdagende plek voor een maatschappelijk geëngageerde theoloog. Vanuit zijn levensgeschiedenis is hij ook bekend geraakt met veel religieuzen in de stad Amsterdam, met name in Zuid-Oost in de Bijlmer.

Religieuzen op zoek naar de bron

Gerard Moorman geeft aan, dat “de afgelopen dertig jaar ook worden gekenmerkt door complexe situaties in de katholieke kerk. De emancipatie van de religieuzen zelf, als ordes en congregaties en individueel, en hun ontwikkeling in de traditie van bevrijdingstheologische inspiraties staat haaks op de tendens vanuit de Pausen in Rome om de Kerk orthodoxer te maken. De religieuzen vinden zich vaak kritisch tegenover veel RK visies staan. Uiteindelijk is de kerkstrijd minder geworden, mede omdat er binnen die RK kerk ook altijd een beweging van het katholiek sociaal denken is geweest, waar de religieuzen zich met hoofd, hart en handen goed bij thuis voelen. In de inzet voor vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping hebben religieuzen vaak het voortouw genomen.”

Nieuw elan in de CMBR

“De Konferentie Nederlandse Religieuzen en de Commissie Missionaire Beweging Religieuzen bieden veel ruimte om initiatieven te ontwikkelen die te maken hebben met maatschappelijk geëngageerde theologie,” als Gerard Moorman. “Er is ook financiële ruimte om projecten op te pakken. Twee jaar geleden

is de Commissie opnieuw samengesteld. Pater Theo te Wierik m.s.c. is de nieuwe voorzitter geworden en er zijn mensen uit verschillende religieuze bewegingen erbij gekomen. Het is nu een mix van oudere en jongere religieuzen, Nederlandse religieuzen en religieuzen uit het buitenland, en een leek die geassocieerd lid is van een orde. Samen is gekeken naar waar we onze energie op konden richten. Paus Franciscus is inmiddels in Rome aangetreden en het is een Paus die inspireert en uitdaagt. De documenten die hij uitbracht, met name de apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium* en de encycliek *Laudato Si*, zijn uitdagende geschriften, die zijn inspirerend pausschap onderbouwen. Tegelijk is opvallend dat het in Nederland relatief vrij stil blijft rond deze pauselijke uitdagingen. Zo is het een opdracht aan onszelf geworden om deze encyclieken te omarmen, te lezen, er iets mee te doen. Juist omdat ze zo voortbouwen op de spirituele, pastorale en theologische inzet van de religieuzen.”

Laudato Si' als nieuw inspirerend baken

Gerard Moorman is van mening dat “de Paus in *Laudato Si* een integrale visie heeft ontwikkeld op mens en aarde, samenleving

Bestuurder Bram Hommel en theoloog Gerard Moorman

en milieu. Hij analyseert de financiële en economische crisis sinds 2008 ook als een sociale en ecologische crisis. Bij gerechtigheid gaat het om zowel de kloof tussen arm en rijk, de vrede zoeken in plaats van gewapende conflicten, en het zorgen voor een goed milieu. Bij Paus Franciscus vallen de sociale en ecologische lijnen samen in één visie. Het lijkt veel op het motto ‘vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping’, dat internationaal gezien sterk leeft in de wereld van religieuzen. Die visie inspireert en daagt uit. De Paus is afkomstig uit Latijns-Amerika en denkt sterk in relatie tot de gehele wereld en de wereldkerk. Hij daagt ons uit om uit onze Nederlandse koker te breken en oog te hebben voor het geheel. Die brede visie en dat appél spreken de Nederlandse paters, zusters en broeders met hun sterke ervaringen wereldwijd aan. De mensen in de andere delen van de wereld en hun ervaringen zijn broodnodig om onze eigen beperktheden te boven te komen. Een dialoog met de andere

mensen en andere religies is nodig om verder te komen.”

Een steen in de vijver

Moorman: “ondanks de krimp die we meemaken in de religieuze beweging, en ondanks mijn parttime werken - ik werk 24 uur per week - en kleine staf hebben we vanuit de KNR en CMBR een steen in de vijver gegooit. Het werken met de encycliek *Laudato Si* hebben we vorm gegeven met artikelen, een landelijke werkdag en een eigen *Laudato Si* site (www.laudato-si.nl). Tijdens de werkdag die we in april gehouden hebben, hebben we een *Laudato Si* Manifest opgesteld. Mensen kunnen het *Laudato Si* Manifest op de site mee ondertekenen en zo hun

bereidheid om de boodschap van de encycliek in de praktijk te brengen kenbaar maken. We zijn er van overtuigd dat missie door gaat, nu en in de toekomst. Herbronning op en verkondiging van het geloof is actueel, evenals het doen van het geloof. Er liggen nu andere

Bram Hommel is in 1942 geboren in Tholen Zeeland. Na de lagere school volgde hij de broederschool van de Broeders van Huijbergen in Bergen op Zoom. Hij ging naar het juvenaat van de Broeders en volgde er de MULO, de Kweekschool en het noviciaat. De Broeders van Huijbergen zijn vooral onderwijzers. In 1963 legde hij de Eeuwige geloften af. In 1964 is hij in Nijmegen onderwijzer geworden en studeerde er theologie. Hij studeerde in 1972 af als missioloog bij hoogleraar Camps. Vrij snel na het afstuderen werd hij naar Indonesië uitgezonden. Hij werkte anderhalf jaar in Yogja op Midden-Java om de cultuur en de taal te leren. Toen al was er de visie, dat de missie

van de Nederlandse Broeders opgevolgd diende te worden met Indonesische Broeders. Diverse religieuze instituten werkten in dat ideaal samen en stemden hun opleidingen hierin op elkaar af. Zo kwam Bram in de staf van dat gezamenlijk opleidingsinstituut tot 1981. Toen het verlangen naar een eigen identiteit van de samenwerkende congregaties de overhand kreeg keerde

Bram terug naar de opleiding van de eigen Broeders en werkte daarbij samen met de franciscanen. In 1987 werd hij op het Kapittel gekozen tot regionaal overste en dat is hij twaalf jaar geweest tot 1999. Daarna gaf hij zes jaar les op de opleiding van de novicen. In 2005 werd hij op het kapittel van de Broeders gekozen in het Algemeen Bestuur als algemeen overste en hij kwam in 2006 naar Nederland. Hij is nog een paar jaar overste. Het volgende Algemeen Bestuur zal in Indonesië gevestigd zijn en en waarschijnlijk vooral uit Indonesische broeders bestaan. Want daar is de meest vitale club actief. Terug in Nederland werd Bram Hommel meteen lid van de CMBR.

“Franciscus is een Paus die inspireert en uitdaagt”

accenten. Binnen de beweging van religieuze instituten is het werken *Justice, Peace, Integrity of Creation* (JPIC) van groot belang als concrete vertaling van de opdracht om iets van het rijk Gods zichtbaar te maken. We kunnen er het omzien naar de kwetsbaren en de lijdenden, het streven naar vrede en het omzien naar het milieu in verbinden en van daaruit weer actief bezig zijn."

Internationaal netwerken

Gerard Moorman signaleert dat "er rondom JPIC ook een internationaal platform van religieuze acties is: Sedos. Hierin worden de idealen rond geloof, vrede, maatschappelijke inzet en ecologische zorg gecombineerd en van ervaringen voorzien vanuit de internationale netwerken. Dat is geweldig inspirerend. Je ontmoet er mensen uit de werkvloer, basisbewegingen, over heel de wereldkerk en die ontmoeting en uitwisseling betekent veel voor de eigen vorming en inspiratie. Er zijn boeiende mensen, inspirerende praktijken, rijke initiatieven, waaronder heel moedige. Religieuzen die mensen opvangen in grote steden, vluchtelingen opvangen, de tendens naar apartheid tegengaan.

Veel initiatieven worden ook intercongregationeel aangepakt. Zo werken religieuzen al zo'n tien jaar samen in Zuid-Sudan in het brengen van onderwijs en gezondheidszorg. De paters, zusters en broeders hebben er weer vaste structuren voor opgezet. En dat het niet zonder gevaar voor eigen leven is, werd bewezen toen in mei van dit jaar een zuster werd doodgeschoten. Toch gaan de religieuzen door met hun werk, ondanks de weer toegenomen dreiging van burgeroorlog en gewapend conflict."

Missie is diaconie veraf

De CMBR houdt zich van oudsher ook bezig met de wereld buiten Nederland, en vertegenwoordigt de missionerende beweging, die zit vol met inspirerende mensen. Volgens Bram Hommel "is diaconie wezenlijk voor het religieuze leven. Het gaat om gestalte

geven aan Gods Liefde metterdaad daar waar dat het hardste nodig is. Hier in Nederland of elders in de wereld. In de traditie van het religieuze leven is die combinatie van geloven en diaconie altijd aan te wijzen. Zelfs de woestijn monniken verdreven de demonen, (dat zijn de krachten die in strijd zijn met Gods bedoelingen) door hun liefde op God gericht te houden. Dat zoeken naar het diaconale van het geloof is in onze congregatie van de Broeders van Huibergen altijd vorm gegeven in de weg van educatie, onderwijs, vorming. Voor veel landen betekent het onderwijs een belangrijke bijdrage aan de emancipatie van de mensen. In landen of regio's waar dat niet is opgebouwd, zie je het verschil meteen. In die traditie ligt veel betekenis uit het verleden en dus ook voor de toekomst van het religieus leven. We moeten sensitief blijven voor God en de waarheid van het geloof. En je moet er vorm aan geven door inzet voor vrede, voor mensen, voor het milieu. In de

CMBR kijken we naar God en de noden van de tijd en we proberen betrokken te zijn."

"Diaconie is wezenlijk voor het religieuze leven"

Diaconie mag meer spiritueel zijn
Bram Hommel ziet, "dat diaconale mensen in

de kerk bewonderenswaardig veel doen. Die inzet en activiteit is geweldig. Wellicht kan die betrokkenheid rijker worden, als er ook meer diepgang is, meer religiositeit. Als je een mens kunt zien als iemand die waardevol is in Gods ogen dan ga je anders met hen om, dan zijn mensen meer dan hun afkomst, religie en huidskleur. Deze benadering helpt om de eigen belangen te overstijgen. Mensen tot hun recht laten komen vanuit het geloof in God maakt diaconie rijker. In de huidige groep mensen, die de CMBR vormt zit een combinatie van religiositeit en diaconale inzet."

www.knr.nl
http://www.knr.nl/organisatie/pagina.asp?pagina_id=120
www.laudato-si.nl
Tekst en foto's zijn van Hub Crijns.

Antidotum voor zelfzuchtigheid

Frank van Lierde is medewerker communicatie Cordaid

Ze was het zat, het harde debat in Nederland, het loze geroep, de hakenkruizen, de haat jegens vluchtelingen en het rabiate protest tegen de noodopvang van mensen die de oorlog ontvluchten.

Dus deed Cordaid directeur Simone Filippini iets bijzonders. Ze wilde bezorgde bewoners uit Nederland meenemen naar vluchtelingen 'in de regio'. In maart 2016 gingen Wendy, moeder van twee kinderen en actief als vrijwilligster, ondernemer Jean, wijkagent Roland en burgemeester Luc Winants uit de Limburgse gemeente Brunssum met Filippini mee naar 'de regio'.

Waarom Brunssum?

In die gemeente was eerder fel protest losgebarsten tegen de noodopvang van twee honderd Syrische vluchtelingen. De burgemeester - een oplossingsgerichte man met een open geest - ging graag in op het voorstel van Filippini tijdens een debat in Maastricht om mee te gaan naar een land waar anderhalf miljoen Syriërs overleven in krakkemikkige tentenkampen: Libanon. Alles in het kader van ontmoet eens een medemens.

Wendy en Simone Filippini tijdens het bezoek in Libanon
[Fotograaf: Arie Kievit]

Drijfveer voor het organiseren van de reis?

Simone Filippini blikt terug op een reis die niet onopgemerkt is gebleven. "Ik kom wel vaker in vluchtelingenkampen. Je ziet er mensen die alles kwijt zijn. Mensen die banen hadden, met kinderen die naar school gingen, ouderen die na een leven hard werken van een pensioentje genoten. In één keer is alles weg, achtergelaten, gebombardeerd, geplunderd. Op de vlucht gaat hun laatste geld naar corrupte lui. Daar zitten ze dan, met honderden of duizenden opeengepakt, vaak in gekregen kleding, wachtend op slecht voedsel, in een tent, een onaf huis. Niet thuis en niet aangekomen. In transit, vaak jarenlang. Erbarmelijk. Die opvang wordt wel geregeld in landen als Libanon, Turkije en Jordanië, in gemeenschappen die het weinige dat ze hebben nog proberen te delen. Dan kom je terug in Nederland en word je geconfronteerd met de grove protesten tegen noodopvang en het totale gebrek aan barmhartigheid en solidariteit onder mensen, die geen idee hebben van de omstandigheden buiten het kikkerlandje dat ze bewonen. Mensen die hun punten van zorg - die ik goed begrijp - belangrijker vinden dan de immense ellende waar vluchtelingen in zitten. Die hardheid en dat egoïsme overheerste in het debat en dat vond ik Nederland onwaardig. Daarom wilde ik bezorgde Nederlanders met eigen oren, ogen en hart laten ervaren hoe het is om een vluchteling te zijn 'in de regio'. Dat was iets nieuws, verrassend vonden sommigen, maar ik vond het vanzelfsprekend."

Wat vond je het meest memorabele in Libanon?

Simone Filippini: "De oprechte emotie van mijn medereizigers, hun bereidheid om zich open te stellen voor de mensen die ze daar tegenkwamen, en de eerlijkheid om hun

meningen op basis van nieuwe ervaringen bij te stellen of te herzien. Zoals Wendy zei na de reis 'Dit zijn net als wij bewoners van de aarde en op het moment dat mensen hulp nodig hebben, moeten we er voor ze zijn'. Of Jean, vooraf erg fel gekant tegen noodopvang in Brunssum, die na afloop zegt 'Hoe het nu geregeld is, is niet voldoende. De faciliteiten moeten verbeterd worden en mensen moeten weer aan scholing en werk worden geholpen'."

Heeft de reis iets heeft opgeleverd?

Enkele maanden later zegt Filippini: "Een beter begrip onder de mede reizenden van de situatie 'in de regio' en van wat er nodig is om opvang beter te regelen: namelijk kleinschalige opvang die van meet af aan is gericht op integratie en deelname aan het gemeenschapsleven. Het heeft de Brunssummers zachter gemaakt, milder jegens vluchtelingen. En dat stralen zij weer uit onder bekenden en in de media waar ze hun verhaal doen. De reis heeft ook opgeleverd, dat burgemeester Luc Winants bij debatten in andere Nederlandse gemeenten zijn ervaringen deelt en de wijkagent doet hetzelfde in politiekringen. Zo'n reis heeft een olievlekwerking. Op 6 juli was er een grote tentoonstelling in Brunssum, met foto's, die tijdens de reis door Arie Kievit zijn gemaakt, gekoppeld aan foto's van Brunssumse gezinnen van dezelfde fotograaf. Een week later, op de Parade in Brunssum, waar dans- en muziekgezelschappen uit de hele wereld optraden hebben we geld opgehaald voor een opvanghuis in Libanon voor getraumatiseerde en misbruikte meisjes en vrouwen op de vlucht. En, ook een uitkomst van de reis, Luc Winants is nu Cordaid-ambassadeur en wil ook in de toekomst blijven bijdragen aan het werk dat we doen."

Verandert het vluchtelingendebat in Nederland?

In het antwoord of het debat over vluchtelingen verandert of dat Brunssum de uitzondering op de regel is Filippini stelt. "Het verandert. Er staan meer burgemeesters op. Ze verzetten zich tegen het landelijke beleid, tegen de grootschalige AZC's, tegen de mensonterende betutteling die talentvolle

asielzoekers dwingt tot passieve en jarenlange uitzichtloosheid. Steeds meer burgemeesters zien, dat dit een desastreuze uitwerking heeft op de assertiviteit en het ondernemerschap van vluchtelingen, dat het een anti-inburgeringseffect heeft. Die burgemeesters eisen een budget dat ze naar eigen inzicht kunnen besteden, zonder bemoeienis van Rijksweg, gericht op kleinschalige integratiegerichte opvang."

Barmhartigheid

"Ik noemde het woord 'barmhartigheid' in het begin. Het hele pausschap van Franciscus is geënt op barmhartigheid. Het jaar 2016 is zelfs het Heilig Jaar van de Barmhartigheid. Paus Franciscus is voor mij een inspiratiebron. Sterker, de Paus is de enige echte wereldleider als het gaat om die twee cruciale onderwerpen in de wereldpolitiek: de vluchtelingencrisis en klimaatverandering. Zijn gedrevenheid, de wijze waarop hij kiest, dwars tegen het harde beleid in van alle grote naties, om aan de zijde te staan van vluchtelingen en zijn pleidooi voor een radicaal andere omgang met elkaar en met de natuur - het gemene goed, de schepping - dat geeft miljoenen mensen hoop en bemoediging. Hij inspireert mij om op mijn manier een klein radertje te zijn dat dingen in beweging zet en anderen aanzet tot meer menselijkheid en minder zelfzuchtigheid. Ook in de Nederlandse politiek, die ik de afgelopen decennia, eerst als diplomaat en ambtenaar en nu als Cordaid directeur, heb zien veranderen. De acceptatiegraad in Den Haag jegens standpunten, die twintig jaar geleden enkel in extreemrechtse hoek te horen waren, is schrikbarend. Het is precies de barmhartigheid, het mededogen en de innerlijke drang om de nood van een ander te willen verlichten, die ik, samen met iedereen bij Cordaid, als antidotum, als tegengif, wil inbrengen. Om de simpele reden dat als je mensen in de ogen kijkt, waar ook ter wereld, je ziet dat we als twee druppels op elkaar lijken."

www.paradebrunssum.nl
www.cordaid.nl

De mantel der zorgzaamheid: over mantelzorg

Guus Timmerman is werkzaam als zorger en kwalitatief onderzoeker voor de Stichting Presentie

We kennen het verhaal van Sint Maarten. Als soldaat komt hij op een koude winterdag aan bij de Franse stad Amiens. Bij de stadspoort ziet hij een bedelaar zitten die het duidelijk heel koud heeft. Maarten pakt zijn zwaard, snijdt zijn soldatenmantel in tweeën en geeft de bedelaar een stuk mantel. 's Nachts droomt hij van Christus met een mantel om. Hij herkent het gelaat van de bedelaar. Sinds 1998 wordt op 10 november, de dag voorafgaand aan de feestdag van de heilige Martinus, de 'Dag van de Mantelzorg' gevierd.

Mantelzorg

Als wij vandaag de dag over 'mantelzorg' spreken, dan hebben we het echter niet over eenmalige bijstand aan een vreemde zoals Sint Maarten verleende. Integendeel, volgens de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO 2015) is mantelzorg hulp 'die rechtstreeks voortvloeit uit een tussen personen bestaande sociale relatie, en die niet wordt verleend in het kader van een hulpverlenend beroep'. Een zoon die zijn oude vader dagelijks helpt bij het opstaan en naar bed gaan, verleent mantelzorg. Een vrouw die haar bij een ongeval gewond geraakte buurvrouw driemaal per week naar het revalidatiecentrum begeleidt en daarna met haar een kopje koffie drinkt, verleent mantelzorg. Een ouderpaar dat zijn huis verbouwt om daarin de geestelijk en lichamelijk beperkte zoon te kunnen blijven huisvesten en verzorgen, verleent mantelzorg. Een man die zijn dementerende vrouw zolang mogelijk thuis probeert te houden, verleent mantelzorg. Een meisje dat mee zorgt voor haar gehandicapte broertje, verleent mantelzorg.

Reliëfbeeld van Sint Martinus in de absis van de Sint Martinuskerk te Hoogland, gemaakt door schilder en beeldend kunstenaar Thijs Sterk (1913-1982) uit Schoorl [Fotograaf: Gerard Hilhorst]

'Mantelzorg' stamt uit de vorige eeuw

Het begrip 'mantelzorg' stamt uit de jaren zeventig. Joop Hattinga Verschure, hoogleraar ziekenhuiswetenschap in Utrecht, introduceert dan het onderscheid tussen de zorg van mensen voor zichzelf, de zorg-voor-elkaar van mensen binnen kleine groepen en de zorg door professionals. Het tweede type van zorgverlening noemt hij 'mantelzorg': "Ze is immers voor elk lid van de groep als een mantel, die verwarmt, beschut en beveiligd" (Het verschijnsel zorg, 1977). Zo'n groep kan

een gezin zijn, maar ook een familie, een buurt of een (kleine) geloofsgemeenschap. Wanneer iemand binnen de groep ziek wordt, kan hij of zij minder mantelzorg aan anderen geven en zal hij of zij een groter beroep doen op de mantelzorg door de mensen om hem of haar heen. Wanneer die mantelzorg te kort dreigt te schieten, kan de professionele zorg worden ingeroepen.

Dag van de Mantelzorg

In Nederland zijn er 3,7 miljoen mensen die voor een ander zorgen. Liefst 750.000 mantelzorgers zorgen zelfs meer dan acht uur per week voor iemand en doen dat langer dan drie maanden. Vaak combineren ze dat met een betaalde baan. Omdat de zorg zich over het algemeen richt op bekenden, vinden deze mantelzorgers hun werk vaak vanzelfsprekend, maar dat is het niet. Daarom wordt de mantelzorger jaarlijks op 10 november in het zonnetje gezet tijdens de Dag van de Mantelzorg. In 2016 is het thema 'Mantelzorg doe je samen!'. Veel mantelzorgers doen hun werk in stilte. We zien hoe ze zorgen voor hun naaste en geen contact hebben met andere mantelzorgers. Op deze 10de november worden mantelzorgers op meer dan 200 plaatsen in Nederland feestelijk bij elkaar gebracht en wordt er waardering uitgesproken voor hun bijzondere werk. Bij die waardering past een cadeau. Dat kan een bosje bloemen zijn. Aardiger is het om iets blijvends te schenken als blijvende blijk van waardering. Mantelzorgers steken erg veel tijd en in veel gevallen zelfs geld in het verlenen van zorg die anders niet geboden wordt. Dat mogen, nee moeten we enorm waarderen.

Verzorgingsstaat

In de verzorgingsstaat is de rol van de professionele zorg heel groot geworden, ten koste van zelfzorg en mantelzorg. Als iemand bijvoorbeeld in het ziekenhuis wordt opgenomen, wordt diens zelfzorg 'gedeactiveerd' en wordt de mantelzorg 'vrijwel totaal terzijde gesteld'. Althans, dat constateerde Hattinga Verschure in de jaren zeventig. In de jaren tachtig kwam het neoliberale economische verhaal op dat de zorg

'onbetaalbaar' dreigde te worden. Om dat gevaar het hoofd te bieden, vestigde de overheid de hoop op wat zij 'mantelzorg' noemde: de zorg van familie, vrienden en burens voor mensen die ziek zijn, geestelijk en/of lichamelijk beperkt zijn, niet goed meer mee kunnen komen. Deze zorgende mensen werden niet meer 'echtgenoot', 'kind', 'vriendin' of 'naaste' genoemd, en steeds vaker 'mantelzorger'. Volgens schattingen van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) was in 2014 een op de vier Nederlanders mantelzorger. Zo'n 45% van de mantelzorgers hielp een (schoon)ouder, 14% een partner, 5% een zoon of dochter en 19% een ander familielid. Zo'n 18% van de mantelzorgers stond iemand buiten de familiekring bij, zoals vrienden en burens.

Schakel in het overheidsbeleid

Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw is mantelzorg een belangrijker schakel geworden in het overheidsbeleid. Zorgbehoevenden worden met aandrang verzocht vooral beroep te doen op het 'eigen netwerk' en hun beroep op professionele ondersteuning tot het minimale te beperken. Thuishulp en andere vormen van ondersteuning worden pas verstrekt nadat 'aan de keukentafel' is nagegaan welke zorg familieleden, burens en vrienden kunnen leveren. De overheveling van zorgtaken naar de gemeentes heeft deze druk op mensen, die zorg nodig hebben, en hun naasten alleen maar doen toenemen. Er zijn natuurlijk ook voorzieningen in het leven geroepen. Zo zijn er plaatselijke Netwerken en Steunpunten Mantelzorg, is er een landelijke vereniging voor mantelzorgers, Mezzo, met een 'Mantelzorglijn', en hebben gemeentes ook een budget gekregen om mantelzorgers te waarderen (voorheen het 'Mantelzorgcompliment' geheten).

Burgerplicht?

De overheid wil burgers motiveren om zorgverantwoordelijkheden op zich te nemen en vooral die verantwoordelijkheden, die de overheid niet langer financieel wil of kan dragen. Door mantelzorg op zich te nemen, laat de 'affectieve burger' zien een goede burger te zijn. In de praktijk werkt het anders

uit. Het netwerk van vooral mensen, die langdurige zorg nodig hebben, is vaak niet zo heel groot of bestaat uit mensen die al moeite genoeg hebben voor zichzelf te zorgen. Het beroep van de overheid op mantelzorg zorgt er dan voor dat kwetsbare mensen meer voor andere kwetsbare mensen moeten zorgen. Mensen die het kunnen betalen, kopen gewoon professionele zorg in.

Burgerplicht ja of nee?

Toch kunnen we ons afvragen in hoeverre familieleden, vrienden en burens niet toch de plicht hebben om mantelzorg te verlenen. De Nederlandse Vereniging voor Bio-ethiek (NVBe) heeft daarover een boeiend Preadvies laten schrijven door de zorgethici en theologen Pieter Dronkers en Frans Vosman (de tekst is te downloaden op www.nvbe.nl). Zij concluderen dat er inderdaad morele gronden zijn om aandacht en zorg voor onze naasten te hebben.

Mantelmadonna in de Sint Franciscus Xaveriuskerk te Amersfoort, oorspronkelijk gemaakt voor de Mariatentoonstelling in Museum Flehite in 2011. Ze heeft rond de Dag van de Mantelzorg in de hal van Meander Medisch Centrum gestaan
[Fotograaf: Josephine van Pampus]

Hebben we dan een specifieke plicht om voor familie, burens en vrienden klaar te staan? Omdat een heel groot deel van de mantelzorgers zich voor hun (schoon)ouders inzet, werken Dronkers en Vosman dat eerst uit. Ze doen daarvoor beroep op een gedachtegang van de filosoof Simon Keller. Volgens Keller brengt de ouder-kindrelatie 'speciale goederen' met zich mee, die niet op een andere manier zijn te verkrijgen. Voor een moeder is het van waarde dat haar zoon contact met haar blijft onderhouden. Niet (alleen) omdat zij zo'n behoefte heeft aan aanspraak, maar omdat hij haar kind is. Omgekeerd kan het zo zijn dat een dochter advies van haar vader wil, niet zozeer uit behoefte aan advies (alleen), maar omdat hij haar door en door kent. Ouders en kinderen zijn fundamenteel betrokken op elkaars welzijn en die specifieke betrokkenheid kunnen alleen zij elkaar bieden. Ze hebben daarmee moreel zwaarwegende redenen dat ook te doen. Hoe dat ingevuld zal worden, zal per situatie verschillen. Dezelfde redenering kan ook worden gevolgd bij andere relaties waarbinnen mantelzorg wordt gegeven. Ook bij de relatie tussen burens. De overheid mag volgens Dronkers en Vosman aan burgers vragen hoe zij hun verantwoordelijkheid voor hun hulpbehoevende huisgenoot of naaste invullen. Tegelijkertijd menen zij ook dat mensen zelf moeten kunnen beslissen over de manieren waarop zij die verantwoordelijkheid willen invullen.

Zorgzame overheid

Een zorgzame samenleving vraagt tegelijk ook om een zorgzame overheid. Die overheid heeft volgens Dronkers en Vosman drie verantwoordelijkheden, die zij niet aan anderen kan delegeren. Ten eerste moet zij toezicht houden op de kwaliteit van de geleverde zorg. Ten tweede moet de overheid de lichamelijke integriteit van burgers beschermen. Ten derde moet zij zich afvragen hoe zij mensen die mantelzorg verlenen kan ontlasten en bijstaan.

In de katholieke traditie hebben we nog een beeld voor mantelzorg, namelijk de 'Moeder van Barmhartigheid' of 'Mantelmadonna'. Dat is een uit de late middeleeuwen stammende afbeelding van Maria met een enorme mantel waaronder een hele stad beschutting vindt, met alle rangen en standen, van laag tot hoog. Dat is wat mij betreft een mooi beeld van een zorgzame overheid, die niet alleen zorgt voor de bemiddelde klasse en de hoogopgeleide werkende bevolking, maar ook voor hen die onderaan de ladder staan en voor hen die niet goed mee kunnen komen.

Wat kan de parochie doen?

Een op de vier Nederlanders is mantelzorger. We mogen aannemen dat dit in een gemiddelde parochie ook het geval zal zijn. Een parochie kan op verschillende manieren laten merken dat ze oog heeft voor mantelzorgers en hun lasten en lusten. Dat kan in voorbeden en overwegingen in de eredienst, maar dat kan ook praktisch door voorzieningen te organiseren ter ontlasting en ondersteuning van mantelzorgers. Als een ouder echtpaar jarenlang trouw op zondag naar de kerk komt en plotseling weg blijft, kan het zo zijn dat een van de twee ziek is geworden en continu zorg nodig heeft, waardoor beide niet meer naar de kerk kunnen komen. Misschien valt er iets te organiseren. Een parochie kan contact opnemen met het plaatselijk Steunpunt Mantelzorg en met een consulent ervan nagaan wat ze concreet zou kunnen doen. Misschien is een bijeenkomst over de bestaande voorzieningen waarop mantelzorgers een beroep kunnen doen, een idee, zeker als geregeld kan worden dat anderen de zorg even overnemen. Mantelzorgers met elkaar in contact brengen, om ervaringen uit te wisselen en elkaar een hart onder de riem te steken, kan ook op de weg van een parochie liggen.

Ook correctie is nodig

Maar een parochie kan - en moet - ook kritisch zijn op het overheidsbeleid. Henk Meeuws heeft daarover in *Diakonie & Parochie* van maart 2016 behartenswaardige dingen geschreven. Ook in het overheidsberoep op mantelzorg zitten bepaalde denkbeelden waar

we als christelijke geloofsgemeenschap niet zomaar in mee kunnen gaan. Via bijvoorbeeld een werkgroep Kerk en Samenleving van de parochie of de plaatselijke Raad van Kerken zou bij de gemeente kunnen worden aangekaart hoe die denkbeelden uitwerken. 'Zelfredzaam' thuis wonen vraagt in feite een uitgebreid en stevig zorgnetwerk. Het mag niet zo zijn dat juist van de meest kwetsbare burgers wordt gevraagd nog meer voor andere kwetsbare burgers te zorgen, terwijl zij die het kunnen betalen gewoon zorg inkopen. "Gemeentes hebben vaak veel te hoge verwachtingen van de relaties tussen mensen", schrijft onderzoekster Femmianne Bredewold in het themanummer over mantelzorg van het Podium voor Bio-ethiek (zie www.nvbe.nl). Ze houden daarbij te weinig rekening met de aard van die relaties en met de sociale codes en regels die daar bij horen. Het mag niet zo zijn dat mensen bijvoorbeeld te weinig zorg krijgen, omdat ze van die naasten geen zorgverleners willen maken en daarom geen beroep op hen willen doen. Met concrete voorbeelden uit hun pastorale en diaconale praktijken kunnen kerken dat heel goed bij gemeentes aankaarten.

Drie mogelijke activiteiten rond mantelzorg voor parochies

1. Mantelmadonna: maak een Mariabeeld met een grote mantel waarop veel zakken zijn aangebracht (zie foto). Zet de Mantelmadonna op een doordeweeks benaderbare plek in of rond de kerk en leg er briefjes bij waarop mensen intenties kunnen opschrijven voor zieken en hun mantelzorgers.
2. Voorzieningen ter ondersteuning van mantelzorgers onder de parochianen, in samenwerking met het plaatselijk Steunpunt Mantelzorg. Organiseer bijvoorbeeld dat mantelzorgers op zondagmorgen naar de kerk kunnen.
3. Viering rond de Dag van de Mantelzorg, sinds 1998 op 10 november, dit jaar met als thema 'Mantelzorg doe je samen!'.

www.dag-van-de-mantelzorg.nl
www.mezzo.nl
www.nvbe.nl

'Jezu ufam tobie - Jezus ik vertrouw op U'

Willem-Jan Hanegraaf is blogger over de Wereld Jongeren Dagen 2016

Voorafgaand aan de Wereld Jongeren Dagen (WJD) heb ik een enorme betrokkenheid gevoeld van mensen om me heen, die allemaal nieuwsgierig waren naar het verloop van deze reis. Familie, vrienden en kennissen wensten me allemaal een goede reis toe.

Naar Polen

De heenreis naar Krakau verliep soepel en we kwamen in een leuk gastgezin in Andrychow terecht. Het is heel bijzonder hoe deze mensen hun huis voor je openstellen en al hun privacy voor hun gasten opofferen. In het begin van onze reis stond er een bezoek aan Auschwitz op het programma. Eenmaal onder de poort 'Arbeit Macht Frei' door, heb ik zelden meegemaakt, dat zo'n grote menigte zo stil was. Ondanks de snelle doorloop was het indrukwekkend. In Birkenau Auschwitz II kwam er ineens veel op me af. Mijn indrukken zijn moeilijk onder woorden te brengen, maar zoals Pastoor Theo vertelde: "We kunnen het verleden niet veranderen, maar wij kunnen er allemaal voor zorgen dat dit nooit meer zal gebeuren". Naast Auschwitz hebben we veel

van de Poolse cultuur gezien. We kregen uitleg over de wijze waarop boter en Pools brood gemaakt wordt. En genoten van het heerlijke weer in een rustgevende omgeving.

Kerkelijk Polen

In Nederland zitten er (wanneer we geluk hebben) rond de honderd mensen in de kerk. In Polen heb je geluk als je een plek hebt om te zitten, tijdens één van de vijf missen op de zondagochtend. Samen met ons gastgezin liepen we naar de kerk en het gaf me het gevoel alsof ik naar een voetbalstadion liep. Uit alle straten kwamen de mensen gelopen om samen te vieren. Op de laatste dag in ons gastbisdom kregen we een voorproefje van wat ons in Krakau te wachten stond. Met 10.000 jongeren, die te gast zijn in het bisdom, hebben we een festival gehad. Met jongeren uit de hele wereld waren we samen om te ontmoeten, zingen en feesten. Je gaat met iedereen op de foto en je maakt een praatje met hen in ontspannen sfeer. Een traditie van de WJD is om kleine items uit te wisselen met jongeren uit andere landen. De meeste

De jongeren van Bisdom Den Bosch, vooraan in het midden met bril en krulhaar Willem-Jan Hanegraaf [Fotograaf onbekend]

Nederlanders nemen kleine klompjes mee. Wanneer je een goed gesprek hebt met iemand of een leuke foto hebt gemaakt, geef je iets van jouw land aan de andere persoon. Ik heb mijn klompjes gegeven aan een lieve meid uit Schotland en zelf heb ik een klein kruisje gekregen van iemand uit Maleisië.

De Wereld Jongeren Dagen

Op dinsdag 26 juli gingen de Wereld Jongeren Dagen 2016 van start. Met ruim 200.000 pelgrims hebben we de openingsmis mogen vieren. Het was een drukte van jewelste. Met het slotlied kreeg iedereen kippenvel, we stonden allemaal naar elkaars armen te kijken en beseften dat we hiervoor gekomen zijn: samen het geloof en het leven vieren. Voorafgaand aan de viering regende het flink. Gele, rode en blauwe poncho's waren overal op de straten te zien, maar tijdens de viering was het gelukkig droog. Het mooiste moment van de viering voor mij was tijdens de communie. Op dat moment brak de zon even door de wolken, wat me een warm gevoel gaf. In mijn ogen liet God iets zien van zijn aanwezigheid onder ons. De warmte en vreugde was overal te voelen. Met duizenden lopen we door de straten, allemaal uit verschillende landen maar uiteindelijk allemaal dezelfde taal, de taal van het geloof dat ons verbindt. Daarnaast is er ook de zorg voor elkaar. Als ik naar een festival ga, is het vaak op het terrein en in de straten een bende. Hier in Krakau ziet het er zelfs met bijna een miljoen pelgrims nog steeds spik en span uit. Het is voor mij een leerpunt dat ik mee naar huis: zorg voor de natuur is zorg voor je mede-mens.

Nederlandse groep jongeren

In Krakau hebben we met de groep Nederlandse jongeren catechese gehad van de Nederlandse Bisschoppen. Zij wisten op een leuke manier iedereen in de kerk stof tot nadenken te geven gebaseerd op het thema van de WJD: Barmhartigheid. Met behulp van muziek en filmmateriaal horen en zien wij verschillende voorbeelden om geïnspireerd door het verhaal van Jezus te leven. Iedere

keer hadden we weer stof om na te denken over wie ik ben als persoon en hoe ik steeds een stukje beter kan leven voor mezelf en voor de ander. De Wereld Jongeren Dagen zijn geweldig maar ook vermoeiend. Het was logistiek een gigantisch geheel en hierdoor was het niet raar dat je op sommige punten zomaar anderhalf uur op eten stond te wachten. Daarnaast kon het openbaar vervoer soms dramatisch zijn. Gelukkig was er altijd wat te praten, zing je een liedje of doe je een dansje, en zo had je zelfs op momenten dat je lang moest wachten het nodige plezier.

Slotweekende

Het slotweekend van de Wereld Jongeren Dagen was het hoogtepunt van de hele reis. In de brandende zon moest je goed drinken, goed insmeren en het was vooral genieten in een geweldige ambiance. Mij trof persoonlijk het meest het zien van de Paus op vier tot vijf meter afstand. Wat geweldig om zo'n inspirerende man in het echt te zien, op dat moment werd ik helemaal warm van vreugde. De avondwake, het slapen op het veld en de volgende ochtend Eucharistie vieren met twee miljoen jongeren is onbeschrijfelijk. Het liet me beseffen dat we niet alleen onderdeel zijn van de kerk in Nederland, maar ook onderdeel van een wereldkerk, vele malen groter is dan je denkt. Tijdens deze Pelgrimage ben ik heel bewust op de weg van Jezus gegaan. Alle tochten die we hebben gemaakt, het samen vieren van de Heilige Mis, alle ontmoetingen en de bezinning hebben een grote indruk op me achter gelaten. Daarnaast heb ik veel vrienden voor het leven aan deze reis overgehouden. De WJD hebben me laten groeien in mijn geloof. Ik heb stappen naar andere mensen mogen zetten door naar ze te luisteren en er voor hen te zijn. Anderen hebben stappen naar mij gezet, in het bijzonder de Poolse gastgezinnen die hun huis ons huis lieten zijn. Nu blijven we verbonden met de mensen die we hebben mogen ontmoeten en die op ons pad zijn gekomen, we zijn allen verbonden in Christus.

Europese Caritas-familie komt samen in Lourdes

Frank van Lierde en Joep van Zijl

De jaarlijkse Regionale Conferentie van Caritas Europa vond van 22 tot 26 mei 2016 plaats in Lourdes. De conferentie was bijzonder: voor het eerst waren er naast medewerkers van 39 Caritas-organisaties, waaronder Cordaid, ook honderden vertegenwoordigers - vaak vrijwilligers - van kleinere maatschappelijke organisaties.

Nederlandse delegatie

"De conferentie stond grotendeels in het teken van ontmoeting en uitwisseling", zegt Joep van Zijl, directeur van het programma Cordaid in Nederland, die ook in Lourdes was. Naast Joep van Zijl bestond de Cordaid-delegatie uit diaken Sengers en drie vrijwilligers van het bisdom Haarlem-Amsterdam en twee leden van de coöperatie Afripan. "De samenwerking van Cordaid met een van de bisdommen werd zeer gewaardeerd", weet Joep. Cordaid is een van de organisaties die aan het begin van de vorige eeuw betrokken was bij de oprichting van het Europese Caritas netwerk en is nu lid van het wereldwijde netwerk van Caritas Internationalis met 184 leden. Joep van Zijl vertelt dat "de bijeenkomst van Caritas Europa in Lourdes mij extra gestimuleerd heeft: de eenheid in de grote verscheidenheid van deelnemers, de wijze waarop mensen invulling geven aan Caritas in de naastenliefde en in de wijze waarop zij invulling geven aan hun geloof, de processie in Lourdes en het gezamenlijk werken aan een sociaal rechtvaardige wereld, waarin ruimte is voor ieder mens. De gezamenlijke delegatie van Cordaid met bisdom Haarlem-Amsterdam van staf en vrijwilligers gaf mij een impuls in de verbondenheid met elkaar op nationaal en lokaal vlak, dat wij elkaar inspireren vanuit onze basisdrijfveren. Al met al een zeer waardevolle ontmoeting."

Basis werkt mee aan Strategisch Plan Caritas Europa

In het licht van Paus Franciscus' droom over Europa roept de Regionale Conferentie van Caritas Europa de Europese leiders op om krachten te bundelen met mensen, *civil society* organisaties en kerken om een inclusief en naar buiten toe gericht Europa op te bouwen. "Europa vraagt om een frisse start, een nieuw pan-Europees project dat de solidariteit, broederschap en de waardigheid van mensen in het hart houdt", aldus Mgr. Luc van Looy, President van Caritas Europa. "Het was bijzonder om mee te maken hoe honderden mensen met elkaar vergaderden rond Caritas en zijn visie op een verenigd Europa, dat vooral mensen in het hart heeft. De participatie van iedereen, inclusief mensen die armoede ervaren, bewijst hoe mensen vanuit overal uit Europa willen samenwerken, communicatie problemen overwinnen om de solidariteit in Europa te vernieuwen", aldus Bernard Thibaud, vice-president van Caritas Europa. Tijdens de conferentie heeft Caritas Europa het strategisch plan 2016-2020 goedgekeurd. Voornaamste aandachtsvelden van dat plan zijn: a. armoede in Europa; b. participatie in de economie; c. migranten en vluchtelingenopvang; en d. samenwerking in Europa. De honderden vrijwilligers konden in werkgroepen bijdragen leveren aan het Strategisch Plan. De deelnemers bespraken tijdens de Conferentie in workshops de situatie van arme families met kinderen, mensen met extreme kwetsbaarheid, hun participatie in de economie en de problemen van migratie en asielzoeken in Europa. De deelnemers concludeerden dat zij in elk land dezelfde problemen mee maken, ondanks hun afkomst uit verschillende Europese landen. Zij erkenden dat deze problemen gezien moeten

worden als uitdagingen om onderlinge samenwerking te bevorderen om samen te bouwen aan een beter Europa.

“Het werkplan van Caritas Europa is op een positieve manier aangevuld met tips en ideeën vanuit de basis. Dat was een opzet die om een vervolg vraagt”, aldus Diaken Erik Sengers van het Bisdom Haarlem-Amsterdam.

Indrukken van deelnemers

Zoals gezegd waren het vooral de ontmoetingen tussen honderden geëngageerde vrijwilligers en maatschappelijk betrokken mensen die de bijeenkomst in Lourdes kleur hebben gegeven. Dat blijkt ook wel uit reacties van de Nederlandse delegatieleden. “In Lourdes kregen wij de kans om andere vrijwilligers van coöperaties in Europa te ontmoeten en ervaringen uit te wisselen. Dat gaat ons zeker helpen in ons eigen werk”, aldus Nina en Godefride van Afripan. AfriPan Catering bestaat uit een groep enthousiaste Oost-Afrikaanse vrouwen in Nederland. Zij hebben veel ervaring in het bereiden van lokale Oost-Afrikaanse specialiteiten en verrijken de Nederlandse markt als een paar jaar met hun culinaire kunsten. Afripan wordt ondersteund door Cordaid.

Verschil tussen West en Oost

“De bijeenkomst in Lourdes was een zeer stimulerende ervaring”, vindt diaken Erik Sengers. “Doordat er zoveel leden van de Caritas-familie bij elkaar waren, werd de Europese dimensie van veel maatschappelijke kwesties duidelijk. Ook werd goed duidelijk dat we allen vanuit eenzelfde inspiratie zoeken naar oplossingen. Tegelijkertijd kwamen de verschillen goed naar voren in de gesprekken die we hadden: West- en Oost-Europa kijken bijvoorbeeld anders aan tegen immigratie en integratie van moslims. Het was een goede keuze om de bijeenkomst in Lourdes te houden: omdat we opgingen in de processie en het pelgrimeren werden we deel van de wereldkerk.”

Vrijheid en diversiteit

Anna Blomgren, Catholic Worker bij het Noëlhuis, een leefgemeenschap in Amster-

dam Zuid-Oost, zag voor het eerst hoe een wereldwijde organisatie als Caritas functioneert. “Ik vond het opvallend dat elke landelijke organisatie best veel vrijheid heeft om het werk organisatorisch én inhoudelijk aan te passen aan de eigen context. De diversiteit binnen Caritas is groot. En mensen stonden ook open voor kritische geluiden. Maar vooral was het leuk om boeiende mensen uit veel verschillende landen te ontmoeten. En om op de laatste avond iedereen te zien dansen en genieten van de livemuziek: hoge directeuren, jonge vrijwilligers, vluchtelingen, oude nonnen en ex-daklozen door elkaar.”

“Het was voor het eerst dat er naast officiële vertegenwoordigers van Caritas-organisaties ook werkers uit het veld en ‘ervaringsdeskundigen’ waren. In kleine veelkleurige groepjes hebben we meegewerkt aan de aanbevelingen voor het beleidsplan 2016-2020. En er werden persoonlijke en spirituele ervaringen gedeeld”, laat Marleen Kramer weten, van het diaconaal centrum De Bron in Zaandam. “Een enorme verbondenheid, dat is wat me vooral zal bijblijven. Allemaal proberen we te werken aan meer gerechtigheid en gelijkheid in de wereld. Juist voor de kwetsbaren in iedere samenleving: langdurige werklozen, éénouder gezinnen, migranten en mensen die kwetsbaar zijn om andere redenen.” “Het was verrijkend te horen hoe er in andere landen zeer waardevol werk door de Caritas-organisaties wordt gedaan. Geïnspireerd door de vele ontmoetingen en in de wetenschap dat we met elkaar verbonden zijn, zet ik mijn werk voor ontmoeting en verbinding. En ik dank Cordaid en met name Joep van Zijl van harte voor de uitnodiging en de steun”, zo sluit Marleen af.

www.caritas.eu

www.cordaid.org/nl/themas/cordaid-in-nederland/

www.cordaid.org/nl/nieuws/europese-caritas-familie-komt-samen-lourdes/

Les brancardiers

Embregt Wever is pastoraal werker diocesane diaconie en missie bisdom 's-Hertogenbosch

Even na tien ’s avonds. Nog even een pilsje op het terras van Les Brancardiers in Lourdes. Precies aan de route tussen accueil (het verpleeghuis) en hotel. De dag napraten. “Heb je gezien...?” “Heb jij nog gedacht aan...?” “Denk je morgen aan...?” Werkoverleg waarbij het nuttige met het aangename wordt verenigd. En dan op tijd naar bed. “Hoe laat morgen?”

Die brasserie is vernoemd naar de werkpaarden van Lourdes: de brancardiers. Sjouwers, trekkers en duwers, maar meer nog dan dat, de manusjes van alles ofwel de alleskunnens. Mecaniciens en ingenieurs in spé; gereedschapskoffertje mee op bedevaart. Voor velen bijna onzichtbaar en voor de bedevaart onmisbaar. Hoe velen van hen zijn er al in Lourdes geweest?

De duwers van Lourdes

Lourdes trekt miljoenen bedevaartgangers per jaar. Veelal ziek of gehandicapt. Daarom ook veel verpleegsters, doctors, pastores en dus die onmisbare brancardiers. Lange rijen van invalidenwagentjes, of de ouderwetse typisch Lourdesse voitures, trekken dagelijks voorbij.

*De Nederlandse Bedevaart in Lourdes
[Foto: Embregt Wever]*

Kijk goed en het zal je opvallen dat veel van de duwers voorovergebogen over het wagentje lopen. Ergonomisch vast zeer onverantwoord, maar dé manier om onderwijl een gesprek met de bedevaartgang(st)er aan te knopen. Mensen barstenvol verhalen, die gedeeld willen worden. Over thuis, over ziek-zijn, over de (klein-) kinderen en de grote en kleine zorgen die zij mee brengen, en wat later in de week over hoe mooi en goed het hier is.

Het geheim van Lourdes

Mooi hoe men hier met elkaar omgaat. Mooi hoeveel aandacht het religieuze weer mag krijgen. “Hadden we dit thuis ook maar” verzuchte een pelgrim. “Wat bedoelt u precies?” Na een wat lange stilte antwoordt zij: “Die liefde, zoveel aandacht als wij krijgen, de vriendschap die er is; iedereen is één en natuurlijk de vieringen en de processies. Hier draait alles om de zieken. Thuis kan dat niet.” Zij verwoordt, wat het ‘geheim van Lourdes’ voor velen is. Niet zozeer de grote wonderen, maar dat kleine wonder van het goede leven.

Een wonder om te delen

Dat wonder willen velen delen. Souvenirs en devotionalia mee naar huis. Voor zieken, eenzamen kinderen en kleinkinderen. Souvenirs die zeggen: “Heb aan je gedacht; ik wil jou iets tastbaars geven van het mooie dat ik heb beleefd. Ik hoop en bid dat het je goed mag doen.” Zieken en wie wat mankeren zien vaak verbluffend goed dat er ook iets met een ander is. Souvenirs zijn verbazingwekkend vaak voor andere zieken of eenzamen. Gelovigen zijn er in alle maten en gewichten, zullen we maar zeggen, maar op zo’n bedevaart is toch telkens weer die combinatie van godsdienstigheid en vriendschap die het hem doet, in welke verdeling dan ook.

Diaconie gebeurt hier dagelijks

De dagelijkse vieringen en processies maken diepe indruk, maar wat dacht je van buiten onder de bomen aan de oever van de Gave, de rivier langs de grot, koffiedrinken met verpleeghuispatiënten. Even wandelen in het dorp met je 'eigen' verpleegster of brancardier. Niet strikt op afspraak, maar gewoon als je zin hebt, want er zijn er genoeg die graag helpen. En dan is er ook nog tijd voor een kopje koffie of zo op een van de vele terrassen.

"Jongeren", zegt men, "hebben niet veel met religie". Dat zal wel zo zijn, maar ze gaan nog steeds in flinke getale mee op bedevaart, als verpleegster, brancardier of in de huishoudelijke dienst. Het is inderdaad zo, dat de deelname, in de zin van actieve deelname aan de Eucharistievieringen, niet groot is. Zij worden door het godsdienstige wel geraakt en bevraagd, zo blijkt uit de gesprekken met hen. En er lijkt een kentering gaande. Een hoofdverpleegster kwam wat jongere verpleegsters ophalen voor werk in het verpleeghuis tijdens de internationale Mis in de Pius X Basiliek: "Ja we gaan mee", zeiden de jonkies in koor, maar liepen eerst naar de plaats waar de Communie werd uitgereikt.

Bedevaart is ook diaconie

Tijdens een bedevaart staan religie, beleving en ontmoeting centraal bij de mensen die meedoen aan een bedevaart. Een bijzondere ontmoeting kan een bedevaart of pelgrimage extra betekenis of dimensie geven; nieuwe indrukken bieden inspiratie en energie. Een échte ontmoeting heeft niets van 'moeten'; het is een onverwacht en spontaan gebeuren die je niet kunt verklaren. Dit kunnen verschillende soorten ontmoetingen zijn. Heel vaak zie je die ontmoetingen ontstaan tussen pelgrims met een handicap en hun brancardiërs. Mensen worden er mee geholpen, Christus wordt present gesteld en anderen worden in staat gesteld om hun geloof handen en voeten te geven, dan wel hun geloof te verdiepen. Kortom een kroon op het werk.

Vereniging Nederlandse Bedevaarten

De Nederlandse bedevaarten worden georganiseerd door de Vereniging Nederlandse Bedevaarten (VNB). De VNB is officieel erkend door de Nederlandse bisschoppenconferentie en organiseert sinds 1883 bedevaarten naar Lourdes. Sinds 1948 organiseert VNB ook reizen naar andere bestemmingen die een belangrijke rol in het katholieke geloof vervullen of hebben vervuld. De vereniging heeft dus ruim 130 jaar ervaring in het begeleiden van pelgrims; een garantie voor een betrouwbare service. VNB is een stichting en een non-profit organisatie. Jaarlijks maken 1.200 vrijwilligers het mogelijk om deze pelgrimsreizen te organiseren en uit te voeren. www.vnb.nl

Stichting Nederlandse Lourdesbedevaart

De Stichting Nederlandse Lourdesbedevaart voor Zieken organiseert in mei en september 2016 bedevaarten naar Lourdes. Het betreft compleet verzorgde bedevaartreizen voor zowel gezonde als mindervalide pelgrims. In Lourdes is er een compleet Nederlandstalig programma met vieringen, rondleidingen en excursies. De reis wordt begeleid door pastores, artsen, verpleegkundigen en tal van andere vrijwilligers. www.nlzbedevaarten.nl

Andere bedevaart organisatoren

Vanuit verschillende bisdommen zijn ook organisatoren voor bedevaarten actief. Als voorbeeld is er de Lourdesgroep Bisdom Haarlem-Amsterdam en Bisdom 's-Hertogenbosch www.lourdesgroepbisdomshertogenbosch.nl

Overige organisatoren van bedevaarten zijn bijvoorbeeld de Stichting Organisatie Limburgse Bedevaarten (OLB) in het Bisdom Limburg en voor militairen de stichting Militaire Lourdes Bedevaart (SMLB).

www.lourdesbedevaart.nl
www.militairebedevaart.nl

Dertig genomineerden van de Ariëns Prijs voor Diaconie 2016

Hub Crijns is voorzitter jury Ariëns Prijs voor Diaconie

Het Aartsbisdom Utrecht reikt om de drie jaar de Ariëns Prijs voor Diaconie uit aan drie diaconale activiteiten. In 2016 is er ook een Publieksprijs. Alle voorgedragen initiatieven zijn tegelijk winnaars, want diaconie en caritas komen zo in het volle licht te staan. In het jaar van Barmhartigheid zien we veel verschillende initiatieven rond diaconie en caritas.

Grote groepen in nood

De Nederlandse samenleving kenmerkt zich door grote verschillen tussen mensen. Een grotere groep heeft het goed wat betaald werk, inkomen, wonen, gezondheid, relaties, gezin, vrienden betreft. Een kleiner deel van de bevolking heeft het minder leuk. Ze worden getroffen door de gevolgen van de economische crisis: werkloosheid en verlies van inkomen. Daardoor ook verlies van maatschappelijk status en sociale kringen. Weer anderen hebben last van de huizen crisis en dus van hun hypotheek als ze een eigen

huis hebben. Weer anderen zijn gescheiden en dat levert voor beide partners problemen op. Voor alleenstaande vrouwen met kinderen de meeste, want dat is de grootste groep in de armoedestatistiek. Wie ziek is, een geestelijk of lichamelijk handicap heeft, en te goed is voor een instelling en te slecht voor de samenleving, heeft het moeilijk. Wie van verre komt en geen papieren heeft, blijkt niet meer welkom. Mensen hebben vaak gebrek aan vermogens en talenten op het gebied van relaties, inkomen, opleiding, komaf, je weg vinden in de samenleving. Een op de drie huishoudens worstelt met problematische schulden. Veel mensen zitten in de problemen. Uit de diaconale initiatieven in het aartsbisdom Utrecht blijkt een grote antenne voor al die mensen. Er wordt volop gewerkt binnen de dienst van barmhartigheid. De dienst van gerechtigheid blijft lonken als het grotere perspectief. En voor wat mis gaat is de dienst van verzoening en vergeving binnen handbereik. Uit de projecten is diaconie als bemiddeling volop af te lezen.

Diaconie is zorg, aandacht, hulp, troost

Vier initiatieven, activiteiten of werkgroepen zijn onder te brengen onder de noemer: aandacht, zorg, troost, hulp, enzovoort, binnen de eigen geloofsgemeenschap en/of in dorp, wijk en stad. Het theologisch kernwoord is barmhartigheid. We zien een grote verscheidenheid in aandachtsvelden: diaconaal week-einde in Houten gericht op vluchtelingen, hulp bij het verwerken van verlies en bij rouwen in Nieuwegein, diaconaal netwerk in Barneveld, diaconaal bezoekerwerk in vicariaat Twente. Er is verzorging van kerstpakketten, aandacht voor zieken en eenzamen, ouderenzorg, hulp bij het verwerken van verlies, enzovoort.

Omslag van het boekje Ariëns Prijs voor Diaconie 2016

Diakonie is gemeenschapsoverbouw in wijk en buurt

Diakonie van langere adem komt in beeld in negen initiatieven, waarin een plek wordt gevormd waar mensen bij elkaar kunnen komen, weer op verhaal komen, de weg terugvinden naar anderen, en wegwijs raken in onze ingewikkelde maatschappij. Het lijkt op een nieuwe vorm van kerkopbouwwerk, maar dan diaconaal getoet, vaak oecumenisch opgezet, in samenwerking met andere partners in de lokale samenleving. Zo maken we kennis met het Inloophuis Brummen, het Naoberhuus in Wijhe, het Inloophuis in Nede, de Wijkherberg in Amersfoort, De Wijkplaats in Utrecht West, de Moestuin in de Franciscushof Tiel, de kookgroep in Heteren, buurtmaatjes in de wijk Malburgen te Arnhem en De Wonne gemeenschap in Enschede.

Diakonie is bondgenootschap met armen en mensen met schulden

Zes diaconale initiatieven richten zich op maatschappelijk onrecht, uitsluiting en armoede. Het theologisch kernwoord is werken aan gerechtigheid. Men combineert hierin zorg voor mensen en maatschappelijke actie. In de regio Arnhem, Velp, Rozendaal is de PCI werkgroep actief. Er is de langdurige opvang van asielzoekers in Dronten via de werkgroep Kerk en Samenleving en een betrokken familie, interkerkelijke diaconale activiteiten in Didam, SchuldHulpMaatje in Soest en Schuldhulp Oude IJsselstreek in Ulft. In Arnhem is er een maaltijdproject voor vluchtelingen opgezet.

Multiculturele of interreligieuze diakonie

Diakonie of caritas heeft ook te maken met de multiculturele en multireligieuze samenleving. Veel mensen die met diaconaal werk of caritas hulp en ondersteuning bereikt worden, zijn mensen met een achtergrond uit andere landen dan Nederland. Specifiek op interreligieuze dialoog is er deze keer geen initiatief aanwezig. In Nieuwegein bevat het Roma project allerlei aspecten die met

multicultureel en interreligieus van doen hebben. De strategie is het arrangeren van wederzijdse ontmoeting. In de kerkdorpen rond Houten zijn in het diaconale weekeinde fietsen verzameld voor vluchtelingen. In Oldenzaal is een interreligieuze werkgroep armoedebestrijding actief.

Diakonie en caritas wereldwijd

Een eigen karakter hebben de vier projecten, die zijn aan te geven als: diakonie over de grens, caritas wereldwijd. Meestal is er een persoonlijke band van een of meer parochies (en soms ook het dorp) met iemand uit de eigen kring die zich ginds inzet voor ontwikkelingswerk en/of missionering. Het startpunt kan ook liggen bij een parochiaan die op vakantie geraakt is door de nood en de omstandigheden aldaar. Of er klopt iemand uit de derde wereld aan bij de pastorie en dat wordt het startpunt van een daadwerkelijke solidariteit. Het 'ginds' komt in beeld bij de Wereldwinkel Albergen, het Malawi-project in Bilthoven, de Missie Zuid-Afrika in Eemnes. Uniek is de Vastenaktiekaler voor het A, B en C Jaar, die gemaakt is in Tubbergen.

Diakonie is jong geleerd en oud gedaan

Een laatste groep van vier initiatieven combineert jongeren met concrete diaconale actie en inwijding in de diaconale traditie van de geloofsgemeenschap. Bekend vanuit andere bisdommen is het M25 jongerenwerk in de Eusebiusparochie in Arnhem. De wijk Malburgen in Arnhem heeft een Sinterklaasactiviteit voor kinderen. In Denekamp is jongerenwerk diaconaal ingekleurd en Oldenzaal heeft een Kinderkerk. Diakonie is voor jongeren een concreet en uitdagende manier om actief te zijn en kennis te maken met andere werkelijkheden en levenssituaties als de eigen.

www.dkci-utrecht.nl

M25 Arnhem

Eusebiusparochie

Hub Crijns

De helft van de groep jongeren is aanwezig in de keuken van het inloophuis Sint Marten in Klarendal in Arnhem. Ze mixen een aantal cakes met verschillende smaken. Die zullen later in de week worden aangesneden en verkocht voor de Vastenactie. De andere helft van de groep is afwezig door school en baantjes na schooltijd. Als de cakes in de oven zijn geschoven is er tijd voor een gesprek.

Volgens Bas "verwijst de naam M25 (emtwentijf) naar hoofdstuk 25 van het evangelie volgens Matheus. Daarin worden de zeven werken van Barmhartigheid benoemd. We hebben met de groep vrijwilligerswerk in de buurt gedaan. Zo hebben we een huis opgeknapt, ouderen bezocht en we hebben in het asielzoekerscentrum (AZC) een spelletjesmiddag voor kinderen gehouden."

Het mixen van de cakes vergt de nodige aandacht van de jongeren

"Met M25 kun je zelf leuke activiteiten doen waarmee je andere mensen kunt helpen"

Maaltijd met daklozen

Anne is al wat langer bij de groep en is daarvoor nu een van de begeleiders geworden. "We zijn ook een middag naar het Kruispunt gegaan. Dat is het opvangcentrum voor dak- en thuislozen. Met een groepje hebben we boodschappen gedaan en gekookt voor een groep van ongeveer 40 mensen. Het is een maaltijd van drie gangen geworden: soep met broodjes, aardappelen, boontjes, vlees en een toetje. Het was alsof we met een hele familie bij elkaar waren." Bas geeft aan dat de groep zelf ook heeft mee gegeten. "Op het einde hebben we nog een viering gehouden met teksten, bijbelverhalen, en liedjes. Ongeveer een half uur. De meeste mensen deden er aan mee. Sommigen

[Fotograaf: Hub Crijns]

hebben ook meegeholpen met het opruimen en afwassen na afloop. De afwasmachine deed het werk. Dus het was vooral uitruimen en opruimen. Leuk om te doen. En de mensen vonden het ook leuk en lekker.”

Groep gelovige jongeren

Xiara doet dit jaar voor het eerst mee met de groep en de activiteiten. Ze is bij de groep gekomen omdat de pastor het aan haar moeder in de kerk gevraagd heeft. Na de toestemming van moeder is ze uitgenodigd voor de eerste bijeenkomst. “Er is geen vast schema. We bereiken elkaar via e-mail en whatsapp.” Ook Ishfarah is via haar moeder bij de groep gekomen. “Het contact is ontstaan in de kerk. Mijn moeder vindt het goed en het is fijn om bij de groep te zijn.” Ishfarah vindt het belangrijk dat ouders hun toestemming geven om mee te doen. Therése vindt dat ook. “Mijn ouders zijn actief in de kerk en daar is ze voor de groep gevraagd. De pastor regelt veel voor ons en het is leuk om met gelovige jongeren iets te doen. Het is ook wel spannend.”

Anne vindt “het belangrijkste van M25 om zelf leuke activiteiten te doen waarmee je andere mensen kunt helpen. Je leert organiseren, je ontmoet leeftijdsgenoten en nieuwe mensen en je kan iets voor een ander betekenen.” Xiara is “in een gezellige groep terecht is gekomen, waarmee je samen voor je medemens kan zorgen”. Constant waardeert dat “ieder een eigen inbreng kan hebben. Hij heeft het meedoen als buitengewoon prettig ervaren tot nu toe.” Ishfarah vindt “het leuk om in de groep veel meer jongeren van mijn leeftijd te treffen dan in de kerk. Het is fijn om ook gelovige jongeren te kunnen ontmoeten.” Anne doet nu vijf jaar mee met de activiteiten en de groep. Ze is mee gaan doen nadat er een brief van de parochie was thuis gekomen. “Het spreekt me erg aan en ik ben erbij gebleven. Nu ben ik doorgegroeid naar mee organiseren, omdat de leeftijd van de groep eigenlijk tussen 12 en 18 jaar ligt. De groep heeft een eigen identiteit. We staan open voor elkaar en spreken met elkaar af wat we gaan doen.”

Volgens Bas is “M25 een gezellige groep jongeren. Het is leuk om met elkaar allerlei activiteiten te doen en er te zijn voor mensen die het moeilijk hebben. Het koken in het Kruispunt voor de dak- en thuislozen was heel leuk.”

Naar de Wereld Jongerendagen

Pastor Joset van Leeuwen geeft aan dat dit jaar een bijzondere activiteit wordt een reis van Arnhemse jongeren tussen 16 en 30 jaar naar de Wereld Jongerendagen in Krakau. Jongeren die mee willen kunnen zich aanmelden. Daarom is bijvoorbeeld vandaag Michal bij de groep. Hij heeft zich al aangemeld voor de reis. En nu hij toch hier is wil hij ook gaan meedoen met de activiteiten van de groep. Twee Arnhemse pastores begeleiden

deze zomer een groep jongeren om zo vanuit Arnhem een eigen deelname te hebben in de Wereld Jongerendagen. Ishfarah vindt het allemaal groots klinken en is benieuwd hoe het er gaat uitzien.

M25 Arnhem is een initiatief om jongeren tussen 12 en 18 jaar bij elkaar te brengen. Het gaat meestal om jongeren die participeren in de kerk, maar ook om jongeren die via de maatschappelijke stage bij de groep komen. Naar de naamgeving maken de jongeren plannen om activiteiten op te zetten, die hulp bieden aan kwetsbare, eenzame mensen. Ook bezoeken ze organisaties die groepen mensen hulp bieden. Door de activiteiten leren jongeren werelden kennen van mensen, die op een andere wijze leven dan zichzelf. In 2015 heeft de M25 jongerengroep een aanmoedigingsprijs ontvangen van de Arnhem stadsprijs voor vrijwilligers. M25 onderhoudt veel contacten met allerlei organisaties in de stad. Pastor Joset van Leeuwen is de huidige begeleider vanuit de Eusebiusparochie, samen met de oudere jongeren in de groep. Financieel wordt M25 mogelijk gemaakt door een eigen stichting.

www.m25arnhem.nl

PCI Arnhem, Rheden en Rozendaal

Hub Crijns

De Parochiële Caritas Instelling van de Eusebius parochie in Arnhem en omgeving wil vanuit een christelijke overtuiging dienstbaar zijn aan mensen met een klein inkomen, die in financiële problemen zijn gekomen en/of tijdelijke hulp nodig hebben. Peter de Ridder, Irma Voss en Jan van Rekum vertellen als bestuurder, werkgroep- lid en coördinator honderduit over het werk dat de PCI doet.

Peter de Ridder geeft aan dat “er vanavond een bijeenkomst is van de gehele PCI, met de mensen uit Arnhem, Rheden (voormalig Levend Water), en Rozendaal, dat vanaf 2016 deel uitmaakt van de PCI Sint Eusebiusparochie. Het is tevens een themabijeenkomst en het gaat over de samenwerking met de sociale

“Het gaat om snel contact te krijgen en over te gaan tot handelen”

wijkteams in de stad. De werkgroep Arnhem bestaat uit ongeveer 12 mensen. Die van Levend Water negen. Het bestuur bestaat nu uit vijf mensen en zij zijn tevens verdeeld over de werkgroepen.”

Veel vragen voor hulp

Jan van Rekum is coördinator van de PCI. “De aanvragen om hulp komen bij mij binnen. Ik sorteer de vragen op soort. De kleinere regel ik zelf. De grotere vragen gaan naar de werkgroep, die met zijn tweeën een huisbezoek brengen bij de hulpvrager thuis. Dan wordt ook gekeken wat de situatie is. Soms is er bijvoorbeeld wel een aanvraag voor een uitkering gedaan, maar is er een wachttijd. Dan geven we noodpakketten en verwijzen naar de voedselbank. Dat doen we eenmalig zodat er

Leden van de PCI tijdens de themabijeenkomst

[Fotograaf: Jan van Rekum]

snelheid in zit. Daarna komt het maatschappelijk werk aan bod en dat regelt de overgang naar de voedselbank. We mogen ook de opbrengsten van een fonds van een oude parochie gebruiken voor ons ouderenproject. Soms kan iemand onder begeleiding van een PCI lid inkopen doen of gebruik maken van een hulpverlener zoals een pedicure of opticien.” Die hulp wordt altijd gegeven aan mensen met alleen AOW zonder te kijken naar voorliggende voorzieningen zoals bijzondere bijstand. “We gebruiken onze eigen sociale kaart om door te verwijzen naar andere initiatieven, die mee kunnen helpen, zoals kledingwinkel, voedselbank, de kledingwinkel van het Leger des Heils, Stichting Leergeld en zo verder.”

Hulp bieden samen met anderen

Peter de Ridder geeft aan, dat de PCI een eigen sociale kaart van Arnhem en omgeving heeft gemaakt, die alle werkgroep-leden kunnen gebruiken. “We werken samen met een tiental organisaties. Het boekje met de sociale kaart is bedoeld om de weg in de stad te vinden naar alle andere clubs waarmee we samenwerken of die hulp bieden. In het jaar 2015 hebben we 146 aanvragen gehad, waarvan we er 142 hebben toegekend. In totaal gaat het dan om een bedrag van voorbij de 22.000 euro. We komen aan het geld vanuit de opbrengsten van ons vermogen en vanuit de tien collecten die we door het jaar houden. Ook ontvangen we regelmatig giften. We ondersteunen projecten of organisaties, waar we veel mee samenwerken, zoals kledingbank, voedselbank. We hoeven nog geen geldwerende activiteiten te houden, maar we zien wel de nood toenemen de afgelopen jaren. De afgelopen jaren hebben we ook een folder verspreid in de stad om ons meer bekend te maken.” Volgens Peter de Ridder “komt de PCI in Arnhem veel stadse problemen tegen. Mensen die al jarenlang op een minimum leven en financiële problemen ondervinden. Er vallen mensen tussen wal en schip. Steeds meer komen er gaten tussen verschillende regelingen. De PCI kan in die tussentijden concreet iets betekenen voor de mensen.”

Persoonlijk contact als uitgangspunt

Irma Voss vertelt verder over de werkwijze van de PCI leden: “De hulpvraag is binnengekomen bij de coördinator, er worden gegevens opgesteld voor de aanvraag. Dan komt de vraag bij ons als werkgroep-leden. We gaan altijd met zijn tweeën op gesprek. Dan kunnen we met eigen ogen de thuissituatie zien en met eigen oren naar het probleem luisteren. Dat tweetal is ook gekozen om elkaar bij de les te houden, te kunnen overleggen, en voor onze veiligheid. Elke team heeft de bevoegdheid om ter plekke ja of nee te zeggen. We kunnen tot een bedrag van 300 euro zelf besluiten om te besteden. Soms is het nodig om ook later nog te helpen. Is er meer nodig of andere hulp, dan wordt de coördinator erbij gevraagd. Die kan dan de situatie bespreken en de oplossing voorleggen aan het bestuur om te besluiten.

“We zien wel de nood toenemen de afgelopen jaren”

Bijvoorbeeld als er een tijd gewacht moet worden op een uitkering en we besluiten om in de tussentijd elke week een weekgeld te gaan brengen. We hebben het zo geregeld dat de meeste besluiten door de werkgroepleden of de coördinator genomen kunnen worden. We leggen wel nadien verantwoording af binnen het bestuur.”

Snel contact krijgen en handelen

Peter de Ridder geeft aan dat “de werkwijze van de PCI leden is om snel tot besluiten te kunnen komen, ook in het weekeinde of in de avond. Het gaat om snel contact te krijgen en over te gaan tot handelen. Dat is echte caritas. Het kan zijn dat een werkgroep lid soms door eigen afspraken niet meteen kan komen opdagen, maar binnen drie of vier dagen is er iemand bij de hulpvrager geweest. Inmiddels kunnen we zeggen dat mensen ons weten te vinden. We horen het verhaal van een hulpvrager. We veroordelen niet en zijn geen politieagent. We gaan met de mensen mee en hun vraag om hulp. Soms slaan we wel eens de plank mis, maar dat hoort bij het vak. Het uitgangspunt is om mensen te helpen en niet om hen te controleren.”

De geestkracht van de vrijwilliger

Mirjam Schuilenga is consultant Katholiek Centrum Maatschappelijk Activeringswerk Gelderland

De nieuwste cijfers over vrijwilligerswerk in Nederland van het Centraal Bureau voor Statistiek geven aan dat de kerken één van de grootste vrijwilligersorganisaties zijn. Het karakter van kerkelijk vrijwilligerswerk is wel veranderd.

Tegenwoordig kenmerkt het vrijwilligerswerk zich vanuit een zoekende houding, het is meer pragmatisch, autonoom en meer vrijwillig; vanuit concrete ervaringen, dynamisch, in kleine subgroepen, lokaal georiënteerd en meer in parakerkelijke verbanden. “De banden tussen religie en maatschappelijke inzet zijn meer dynamisch en veelvormig geworden, maar onbevange zijn geloof en de kerken steeds weer verbonden met sociale waarden en maatschappelijke functies”, aldus Joep de Hart, wetenschappelijk medewerker van het Sociaal Cultureel Planbureau. (Lees verder in Joep de Hart: *Geloven binnen en buiten verband. Godsdienstige ontwikkelingen in Nederland*. SCP, Den Haag 2015). De diaconie blijkt vrijwilligers aan te trekken die niet iedere zondag in de kerk zitten, en graag anderen willen helpen. Zo ontstaat een breed levensbeschouwelijk en maatschappelijk georiënteerd netwerk.

De kerk van bolwerk naar netwerk

De kerk heeft mede door de toename van sociale media ook een netwerk karakter gekregen. Door allerlei dwarsverbanden lijken de fysieke grenzen van kerken soms te vervagen. De kerk is niet meer alleen een bolwerk van steen, maar een meer organische netwerk geworden. Kerkelijke betrokkenheid loopt ook langs informele structuren. Die structuren lopen via sleutelfiguren, subgroepen en vrijwilligersorganisaties. Vrijwilligers leveren een actieve bijdrage aan een vitale gemeenschap en dit veronderstelt een ander kerkbegrip. De kerk is niet langer

een passieve volkskerk rondom een voorganger, maar meer een actor-gemeenschap. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de toename van pastoraatsgroepen waarin vrijwilligers en een pastorale beroepskracht samen de thema's behartigen van een parochie. “Kerkopbouw is het beste gediend met de bevestiging van competenties van leken voor deelname aan relevante pastorale taken. Dat veronderstelt ook een grote aandacht voor methodisch handelen en met name voor samenwerkings- en leermodellen”, aldus Jan Maasen (in *Katholieke kerk-opbouw en diaconie*, in: Tijdschrift Handelingen 2013/2).

Geloven in vrijwilligerswerk

Kerkelijk vrijwilligerswerk wordt daarmee interessanter voor de vrijwilliger. Participeren in de kerk is niet meer alleen op routine een vaste klus uitvoeren, maar ook participeren en meedenken over het *bonum commune*. Daarmee wordt geloven in vrijwilligerswerk steeds belangrijker. Geloven in vrijwilligerswerk heeft hier een dubbele betekenis. Het gaat om geloofsgeïnspireerd vrijwilligerswerk en om het geloof dat vrijwilligerswerk er toe doet. Om een voorbeeld te noemen: een vluchtelingenorganisatie zet vrijwilligers in ter ondersteuning van vluchtelingen. Daarbij heeft de organisatie niet alleen zorg voor de vluchtelingen maar ook voor haar vrijwilligers. Vrijwilligers die geloven in wat ze doen, dienen het belang van vluchtelingen. In de praktijk betekent het dat er gekeken moet worden naar de (door God gegeven) talenten van vrijwilligers. Daarop vertrouwen en verder bouwen. Zo geeft men bij het diaconale jongerenproject M25 jongeren vertrouwen door hen actief verantwoordelijk te laten zijn. Jongeren kiezen uit een lijstje opties waar ze in betrokken willen worden, afhankelijk van hun eigen talenten of het te ontwikkelen talent. Jongeren le-

ren zich afvragen: waarom ben ik hier, waarom ga ik wekelijks met een oudere in gesprek? Er is reflectie: wat heb ik geleerd, wat wil ik nog oefenen? Er is aandacht om te groeien in wat je kunt. Vertrouwen en verantwoordelijkheid krijgen, hangen ten nauwste samen.

Begeleiden van vrijwilligerswerk

Vrijwilligers hebben naast hun talent ook hun kwetsbaarheid. Een organisatie moet ze kunnen beschermen door een goede begeleiding, juist nu de dynamiek veelvormig, complexer en sneller wordt. Een vrijwilliger die zich aanbiedt ga je inzetten op een plek waar zij tot haar recht komt. Niet zozeer op een sublieme manier, maar op een subtiele manier. Ze hoeven geen Atlas te zijn die de wereld op zijn schouders moet dragen, maar kunnen gebruik maken van kleine grootse gebaren. Het levensbeschouwelijke taalveld biedt hiervoor aanknopingspunten. De organisatie moet de talenten van de vrijwilligers ontdekken en begeleiden. Zowel de organisatie, als de vrijwilliger, als de profijtgroep zijn afhankelijk van elkaar. De vaak subtiele relationaliteit dient nader verkend te worden en onder woorden gebracht.

Dit leerpunt kwam tijdens een KCMA expertmeeting naar voren. In het inloophuis komt een vrouw die nauwelijks kan communiceren. En toch is men blij met haar aanwezigheid, ze heeft een rol, een plek als vertrouwde aanwezigheid. Deze vrouw met haar rollator: ze is er altijd. Een ander kan haar een kussentje aanreiken, iets doen, een gebaar, je bent er en het is goed. Haar aanwezigheid brengt iets teweeg, doet ertoe, van klein en praktisch tot zielsniveau. Als in een inloophuis de gasten ook een taak hebben en vinden, dan betekenen ze iets. Van belang is om dat ook te benoemen in een adequaat taalveld. Zoals de liturgie zich onder andere uitdrukt in een *ritueel taalveld*, zo drukt diaconaal vrijwilligerswerk zich onder andere uit in een *gestisch taalveld*. Vaak gaat het om kleine gebaren waarin het grote meespeelt.

Kleine gebaren

Wat doe je wanneer de wereld lijkt te vergaan, zoals in Parijs na de aanslag op 13 november vorig jaar. Een zoontje zegt tegen zijn vader bij theater Bataclan: "Er zijn slechteriken papa. Ze

hebben geweren en ze kunnen ons neerschieten want ze zijn heel, heel slecht papa". "Klopt. Ze hebben geweren maar wij hebben bloemen." "Ja maar, de bloemen die doen niks.... zijn de bloemen er om ons te beschermen?" Zijn vader knikt. "En de kaarsjes ook?" "De kaarsjes", zegt de vader, "zijn er om de mensen die vertrokken zijn, niet te vergeten." Het zoontje: "ah, de bloemen en kaarsjes zijn er om ons te beschermen".

De joods-feministische theologe Melissa Raphael schreef over de betekenis van kleine gebaren in Auschwitz (*The female face of God in Auschwitz*, Routledge, London en New York, 2003). Zij richt onze aandacht op kleine daden, op gebaren die op het eerste gezicht geen enkele theologische betekenis hebben. "Vrouwen vonden hun waardigheid in de mate waarin zij voor anderen nodig waren en in de mogelijkheid tot liefhebben. Iedereen verlangde altijd naar thuis, een thuis dat gesymboliseerd werd in kleine dingen als een foto, een geborduurd zakdoekje. Dat thuis had eenzelfde functie als Jeruzalem in het Jodendom, het staat voor alles wat goed is en gelukkig maakt, en het is de bestemming waarnaar men op weg is, die de mensen op de been houdt. Onder andere via recepten, die van moeder op dochter werden doorgegeven, werd in het kamp de band met geschiedenis én toekomst beleefd, de doorgaande lijn van het volk Israel. Met kleine draadjes, gevonden of uit de deken gerafeld, werden lapjes gebreid die bepaalde lichaamsdelen tegen de kou konden beschermen, en werd gescheurde of afzakkende kleding gerepareerd. In deze zorg voor elkaar ziet Melissa Raphael Gods moederlijke, zorgzame kant vertegenwoordigd. Maar die textiele activiteit staat ook voor het in letterlijke zin 'herstellen van de wereld'".

Kleine grootse gebaren

Kleine gebaren waarin onze zorg wordt uitgedrukt, die ons beschermen, en die de wereld herstellen, zijn in crisissituaties onmisbaar aanwezig. Vaak vergeten we de grote impact ervan in het gewone leven van alledag, in het leven van individuele mensen. Vrijwilligers binnen de diaconie zijn met hun handwerk zorgend, beschermend en herstellend aanwezig in het gewone leven van alledag. Bij mensen

Mirjam Schuilenga op haar werk
[Fotograaf: Maatje van Steenberghe]

in kwetsbare situaties. Dat gaat met vallen en opstaan. Miscommunicatie, hooggespannen verwachtingen, eenrichtingsverkeer, overbelasting, je komt het allemaal tegen. Binnen het werk dat vrijwilligers doen zijn er minstens twee partijen: de actor en de ontvanger. Beide partijen moeten geloven in vrijwilligerswerk en vooral elkaar wederzijds vertrouwen. Van daaruit is in het proces altijd bijsturing nodig, omdat vrijwilligerswerk een relationele dynamiek veronderstelt. In de toekomst dient die ontvangende kant en de begeleiding daarin de nodige aandacht te krijgen. Vrijwilligerswerk is dienst om niet, een vorm van jezelf niet altijd en overal in het middelpunt te plaatsen. Vrijwilligerswerk vindt plaats in een door God geschenken creatieve ruimte, te midden van onze welwillende en soms verkrampde pogingen om het juist wel zelf te willen realiseren. Geloven in vrijwilligerswerk is geloven in je talent en in een gegeven ruimte waar al van alles gebeurt. Een door God gegeven creatieve ruimte. Hier komen we aan bij geloofsgeïnspireerd vrijwilligerswerk. Die veronderstelt een derde actor. Niet zozeer handelend maar ondersteunend, dragend, voedend, bezielend. In die derde dimensie gaat het om God en de ziel.

Existentiële afhankelijkheid

Levensbeschouwelijk vrijwilligerswerk betekent dat diaconie niet zomaar ingezet kan worden als instrument voor de kortlopende

belangen van lokale politici. Natuurlijk kun je wel hetzelfde belang delen en dat gebeurt in de praktijk ook. Maar een vrijwilliger is geen gatenvuller, daar waar de politiek gaten laat vallen. Binnen een levensbeschouwelijk taalveld gaan we uit van een existentiële afhankelijkheid tussen mensen. Dat wil zeggen samenhang, gemeenschap: je hebt de ander nodig om tot bloei te komen. Dat is een positief uitgangspunt. Van een negatieve afhankelijkheid is sprake wanneer de ander je juist belemmert. Levensbeschouwing biedt een taalveld van afhankelijkheid, dat niet negatief is maar bezielend kan zijn. De Katholieke Sociale leer biedt hiervoor belangrijke aanknopingspunten waarin het tegenover individualisme en autonomie de notie van personalisme plaatst. De mens is een uniek wezen die in verbondenheid met de ander zich ten diepste kan ontwikkelen.

Aandacht voor het verhaal

Naast bezieling, vertrouwen en afhankelijkheid is er binnen geloofsgeïnspireerd vrijwilligerswerk ook aandacht voor het narratieve. Het gaat om verhalen van mensen en de interactie daar tussen. Een taak voor levensbeschouwelijk vrijwilligerswerk is ook aandacht schenken aan het narratieve in relatie tot het lichamelijke binnen de taken, praktijken en het handwerk van vrijwilligers. Binnen levensbeschouwelijk vrijwilligerswerk betekent dat concreet inspiratiegesprekken voeren rondom levensnabije zingeving. Dat vereist moed en durf, omdat we dan op zielsniveau met elkaar in gesprek gaan. Dat is kwetsbaar maar een levensbeschouwelijk taalveld kan daarbij als een mantel dienen. "Zo vriendelijk en veilig als het licht, zo als een mantel om mij heen geslagen..."

Bewerking van artikel: *Levensbeschouwelijk vrijwilligerswerk*, in: tijdschrift TGL, 71(2015)4.
Mirjam Schuilenga, *Kleine grootse gebaren. Over levensbeschouwelijk vrijwilligerswerk*, Theologische uitgeverij Narratio, Gorinchem, 2013
www.gomagelderland.nl/kcma.html

Studiedag 'Predikant en Diaconaat'

Trinus Hoekstra is als projectmanager binnenlands diaconaat werkzaam bij Kerk in Actie

Ruim veertig personen deden op vrijdag 3 juni mee aan de studiedag 'Predikant en Diaconaat', voor het merendeel predikanten. De studiedag werd georganiseerd door het binnenlands diaconaat van Kerk in Actie. Een impressie.

Hoort diaconaat bij het ambt?

De aanleiding was een workshop voor predikanten op de Landelijke Diaconale Dag van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) in november 2015. Machiel van der Giesen, gemeentepredikant in Amersfoort, en Karin van den Broeke, preses van de synode van de PKN, gaven in die workshop een presentatie. Van der Giessen is in buurt en wijk actief betrokken bij allerlei diaconale activiteiten. Hij stelde toen de vraag of die betrokkenheid, afgezien van zijn persoonlijke voorkeuren en mogelijkheden, ook met het ambt van predikant te maken hebben. Hij krijgt er van zijn kerkenraad ook de ruimte voor. Verschillende predikanten uit de workshop gaven daarop aan, dat betrokkenheid bij dergelijke activiteiten voor hen soms de complicatie oplevert, dat een kerkenraad het signaal afgeeft dat dit niet de afspraak is. Voor betrokkenheid bij diaconaal werk is men niet aangenomen. De vraag van de predikanten was dus of en hoe het ambt van predikant ook dekking kan geven voor betrokkenheid bij diaconale activiteiten.

Is diaconaat wezenlijk kerk?

In de workshop kwam ook aan de orde dat diaconaat, pastoraat en prediking zowel kerkelijke werkvelden als ook dimensies van kerk zijn. Het is vaak praktisch om deze disciplines als werkvelden te onderscheiden en apart te kunnen benaderen, maar het is ook zaak om te zien dat ze als dimensies een geheel vormen en samen hangen. Ten aanzien van

het diaconaat valt het evenwel op, dat dit vaak vooral als werkveld benoemd wordt en minder als theologisch te reflecteren dimensie van kerk-zijn. Het hangt misschien samen met wat Karin van den Broeke in haar presentatie ook de mogelijke dualiteit noemde van geloven en delen in de titel van de toenmalige Landelijke Diaconale Dag 'Geloven in delen'. Het risico kan volgens haar zijn dat je 'geloven' daarbij als iets aparts verstaat, en het 'delen' als een praktische uitwerking daarvan, terwijl in 'delen' naar haar overtuiging geloof zelf aan de orde is. Benoemd werd ook dat deze dualiteit, of het risico erop, mogelijk ook samenhangt met de wijze waarop predikanten tijdens de opleiding op hun werk worden voorbereid. In die voorbereiding ligt de nadruk sterk op pastoraat en prediking, waar de beroepsidentiteit van predikanten ook sterk mee samenhangt. Tijdens deze workshop ontstond het idee van een studiedag om over deze onderwerpen verder door te kunnen praten en door te kunnen denken met een aantal deskundigen. Trinus Hoekstra en Herman Noordegraaf, bijzonder hoogleraar diaconaat aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU), hebben dit idee verder uitgewerkt.

Introductie op predikant en diaconaat

Herman Noordegraaf gaf een algemene introductie op de thematiek van 'predikant en diaconaat'. Hij is in de geschiedenis van de predikantenopleidingen in Nederland de eerste die in 2003 als fulltime docent voor diaconaat werd aangesteld. Vanaf 2007 is dit universitair docentschap verbonden met een bijzonder hoogleraarschap diaconaat. Elke student van de PThU krijgt een aantal colleges diaconaat, al is het weinig. Diaconaat is ook opgenomen in de nascholing voor predikanten. Noordegraaf probeert in zijn colleges duidelijk te maken dat diaconaat een van de

Herman Noordegraaf, Rein Brouwer, en Sjaak van 't Kruis tijdens het forumgesprek [Fotograaf: Joke van Heusden]

wezenskenmerken van de kerk is; dat het daarmee ook voor de predikant van belang is; en dat er mogelijkheden zijn om diaconaat in zijn of haar werk een plaats te geven. Denk daarbij praktisch aan mogelijkheden in de eredienst, in prediking en gebeden, bij catechese en vormings- en toerustingswerk. Belangrijk is volgens Noordegraaf om de rol van de diaken bij het Avondmaal helder te benoemen en zo een verbinding te zien tussen liturgie en diaconale activiteiten. Van belang is ook dat pastoraat en diaconaat op elkaar betrokken worden, opdat men in het pastoraat ook sociale en materiële noden signaleert.

Ambten dienen samen de kerk

Noordegraaf wees erop dat het ambt van diaken, naast dat van ouderling en predikant, lange tijd een wat lagere en onduidelijke positie innam in het Nederlandse protestantisme. De focus van predikanten en ouderlingen ligt op Woordverkondiging en pastoraat. Kerkordelijk is er daarbij niet een directe lijn, die hen verbindt met het diaconaat. Indirect is die er wel. Vanaf de kerkorde van 1951 zijn de drie ambten van ouderling, predikant en diaken gezamenlijk verantwoordelijk voor het geheel van de kerk. Noordegraaf spreekt zijn studenten aan op de roeping van de kerk om zich samen met

mensen in nood ervoor in te zetten om hun levensmogelijkheden te vergroten. Die overtuiging heeft de reformator Johannes Calvijn doorgetrokken tot in de structuur van de kerk, en is tot op de dag van vandaag terug te vinden in de kerkorde.

Daarnaast spreekt hij de studenten aan op de gemeenschappelijke roeping van alle ambtsdragers voor de opbouw van de gemeente in de wereld. Diaconaat is dan wel niet hun primaire taak, maar is wel degelijk onderdeel van hun taak.

Voor de toekomst pleit Noordegraaf voor het in stand houden en versterken van de diaconale infrastructuur. Belangrijk daarbij is het vanuit verschillende kerkgenootschappen samen te werken in diaconale platforms en het in stand houden van professionele ondersteuning van diaconale vrijwilligers. In die ondersteuning ziet hij predikanten een rol spelen, die binnen hun bestaande takenpakket zoeken naar mogelijkheden om de diaconale dimensie te profileren, maar ook predikanten die geheel of gedeeltelijk een diaconale opdracht hebben.

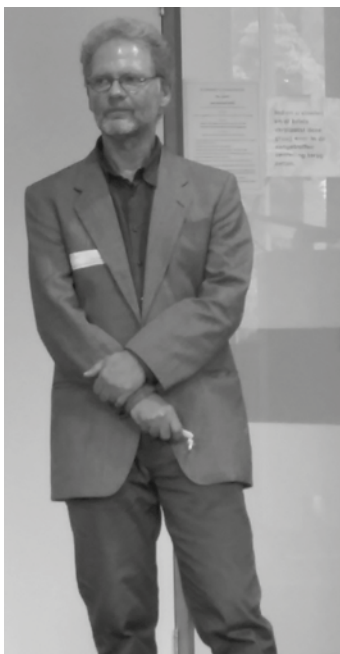
Predikantschap en diaconaat

Rein Brouwer, docent praktische theologie aan de PThU, wees erop dat er vanuit de ecclesiologie (de leer over de kerk) alle aanleiding is om te spreken over het diaconale karakter van de kerk. De kerk is diaconaal of ze is niet. Vanuit dit fundamentele karakter is het niet zo moeilijk om gedachten te formuleren over de diaconale invulling van het predikantschap. Vanuit de diaconale roeping van de kerk is de waterscheiding tussen het bedienen van het Woord en het diaconale niet zo fundamenteel. Een kerk die naar haar aard diaconaal is, heeft ambtsdragers die de diaconale roeping inhoud geven, ongeacht hun functie. Het is de vraag volgens Brouwer of er iets specifiek over het diaconaat te zeggen valt vanuit zoiets als de ambtstheologie van het predikantschap. Vanuit het predikantschap is er in feite geen overlap in werkzaamheden en verantwoordelijkheden in relatie tot de diaken. Er is in de PKN ook geen aparte

ambts-theologie van de predikant. We spreken over de theologie van het ambt, de kerk erkent drie ambten en de theologie van het ambt gaat dus over drie ambten. Maar in het gesprek over de ambts-theologie speelt het predikantschap wel een prominente rol. De vraag is dan waar de ambts-theologie zich heilzaam laat 'storen' door het diaconaat. Het ambt van predikant zou meer gekleurd moeten worden door het diaconaat en de vraag is of daar ruimte voor is in de ambts-theologie.

Brouwer ziet een mogelijkheid in het kader van de viering van de Maaltijd van de Heer. Die viering zou minder de gemeenschap van de gelovigen moeten uitdrukken of het mysterie van Christus' verzoenend sterven voor onze zonden, en meer het solidair delen met de lijdende, zoals Christus zichzelf deelde voor de wereld. Een tweede mogelijkheid ziet hij daarin dat in de roeping van de kerk pastorale, diaconale en missionaire taken en activiteiten niet tegen elkaar uitgespeeld mogen worden. De roeping van de kerk gaat terug op God die één is. Analooq aan de wijze waarop de drie personen in de triniteit zich tot elkaar verhouden en op een dansende wijze in elkaar over gaan, zo verhouden zich ook het pastorale, missionaire en diaconale.

Het onderschrijven van de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de ambten, spoort volgens Brouwer met de geest van de recente beleidsnota 'Kerk 2025' van de PKN. Het 'back to basics' van de beleidsnota suggereert in een vereenvoudiging van kerkorde en regelgeving te komen tot slechts één ambt met onderscheiden taken. Zo'n vereenvoudiging zou bevorderen dat het inhoud geven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de kerkenraad voor het missionaire, pastorale en diaconale eenvoudiger wordt.

Trinus Hoekstra gastheer van de studiedag [Fotograaf: Joke van Heusden]

Wisselwerking prediking en diaconaat

Sjaak van't Kruis, beleidssecretaris van de scribe van de Synode van de PKN, sprak in zijn reactie op de dag van een onopgehelderde spanning rond het diaconaat die aan de kaak is gesteld. De inleidingen bepleiten daarbij om het ambt van predikant en diaken bewust in een spanningsvolle relatie te zien, omdat dit vernieuwing op kan leveren. Volgens Van't Kruis is het nieuw, dat in deze tijd tot ons doordringt dat diaconaat een eigenstandige gestalte is van de verkondiging. Diaconaat stelt Gods gerechtigheid present: in daad én in woord. Op grond daarvan is er sprake van een wisselwerking tussen prediking en diaconaat. Die wisselwerking zal niet altijd

evident zijn, maar wel is duidelijk dat de waterscheiding, die wordt aangebracht tussen *kerugma* en *diakonia*, niet houdbaar is. Het 'back to basics' van de beleidsnota 'Kerk 2025' is volgens Van't Kruis niet alleen gericht op vereenvoudiging maar vooral op 'terug naar de kern'. Het leidt er toe dat we gaan inzien dat we moeten stoppen om ons te verontschuldigen voor onze identiteit, ook niet als we niet in het plaatje blijken te passen van de ons omringende cultuur. De kerk is zelf een politieke beweging door de manier waarop zij leeft en er is. In de samenleving wordt de kerk daarmee zichtbaar en maakt zij zich als het goed is ook hoorbaar als een diaconale gemeenschap. We zijn zo met elkaar opnieuw aan het ontdekken hoe de gestalte van het diaconaat eruit zou moeten zien, ook in relatie tot het ambt van predikant.

Van de studiedag is een digitaal verslag verschenen:
www.kerkinactie.nl/studiedagdiaconaat

Wegen naar vrede

Jan Maasen is medewerker Diaconie en Missiesecretaris Bisdom Rotterdam

Het bevorderen van de vrede in de wereld is een belangrijk onderdeel van de zending van de kerk. Het Compendium van de Sociale Leer van de Kerk wijdt een apart hoofdstuk aan vragen van oorlog en vrede (par. 488-520), terwijl andere hoofdstukken op aspecten daarvan ingaan.

Vrede als doel is helder, maar de maatschappelijke en politieke omstandigheden veranderen voortdurend. Die vragen telkens om nieuwe analyses en morele beoordelingen. In de afgelopen decennia is de wereld er niet vreedzamer op geworden.

Record aantal vluchtelingen door geweld

Een recent rapport van de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) constateerde, dat in 2015 een recordaantal van 65,3 miljoen mensen op de vlucht was als gevolg van conflict en vervolging, ruim 40 miljoen in het eigen land en 25 miljoen daarbuiten. De stijging van het aantal ontheemden in de afgelopen vijf jaar heeft verschillende oorzaken: conflicten duren langer (zie b.v. Afghanistan en Somalië), het aantal conflicten neemt toe (denk aan Syrië en Irak, Zuid-Soedan, Jemen, Burundi, Oekraïne en de Centraal Afrikaanse Republiek) en er worden er minder opgelost. Opvallend in dit rijtje is, dat er nauwelijks sprake is van een klassieke oorlog. Haast nergens gaat het om een gewapend conflict tussen twee of meer staten. Bijna overal zie je een strijd tussen een staat en een of meerdere groeperingen, die het gezag van die staat betwisten. De betreffende overheid kan wel militaire hulp krijgen van andere staten

en de opstandige groeperingen worden op de achtergrond soms geholpen door bevriende regimes. Voor de slachtoffers maakt het niet uit, of je door de hond (oorlog) of de kat (gewapend conflict) gebeten wordt, maar voor de aanpak daarvan en het denken erover wel.

Bundel over vredesvraagstukken

In het voorjaar van 2016 heeft het Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk een bundel uitgegeven over het katholieke denken over

vredesvraagstukken. De bundel bevat zeven artikelen, die Fred van Iersel recent of al wat langer geleden heeft geschreven, en die soms ook elders zijn gepubliceerd. Van Iersel houdt zich meer dan dertig jaar bezig met de morele reflectie op vredesvragen, momenteel onder meer als hoogleraar geestelijke verzorging bij de krijgsmacht.

Uitgaande van de Katholieke Sociale Leer van de Kerk, met haar principes van personaliteit, solidariteit,

subsidiariteit en algemeen welzijn,

bespreekt Van Iersel de relaties tussen religies en conflict, de rol van de religies tot de vrede, de problematiek rond terreur en geweld, de legitimering van vredesoperaties, de toekomst van de rechtvaardige oorlog en de vluchtelingencrisis.

De titel 'Wegen naar vrede' dekt ten dele de lading. De ondertitel 'De Sociale Leer van de Kerk over politieke en gewapende conflicten' geeft de inhoud nauwkeuriger weer. Je moet als lezer enig geduld en doorzettingsvermogen hebben. Dat heeft te maken met het karakter van deze bundel. De artikelen zijn voor andere gelegenheden geschreven en niet

om het katholieke denken over conflicten en vredesvragen systematisch uiteen te zetten. Al lezende leer je het een en ander en zie je de katholieke sociale leer op een deelterrein in actie.

Religie, conflict en vredespolitiek

In het eerste artikel 'Religie en conflict' ontleedt Van Iersel de relatie tussen beide verschijnselen. Hij verzet zich tegen opvattingen, dat alle religies in beginsel vreedzaam zijn of juist omgekeerd, dat religies wel moeten leiden tot geweld. Aan de hand van zes aspecten van conflicten brengt hij de hoofdproblemen in de relaties tussen conflict en religie in kaart. Daarbij gaat hij vooral in op de rol van religie bij het legitimeren van conflicten en komt hij ook te spreken over het conflictpotentieel tussen religies. Hij constateert, dat de katholieke kerk na september 2001 nog meer dan voorheen de nadruk is gaan leggen op de betekenis van de mensenrechten. De tweede bijdrage belicht een vredesencycliek van paus Benedictus XV, 'Pacem Dei Munus Pulcherrimum' uit 1920. In de Eerste Wereldoorlog was het Vaticaan politiek buitenspel komen te staan en werd na afloop ook niet betrokken bij de oprichting van de Volkenbond. Met deze brief wilde de paus weer het initiatief nemen en een vredessysteem voorschrijven. Want de kerk is onmisbaar in het vredesproces omdat ze daarin liefde tot de vijand en verzoening inbrengt.

Veiligheid en legitimatie van vredesoperaties

Het thema veiligheid komt ter sprake in het derde artikel 'Leven onder bedreiging'. Daarin schetst Van Iersel drie benaderingen van vrede in de Sociale Leer van de kerk: vrede door gerechtigheid, vrede door verzoening en vrede door veiligheid. Wat het laatste betreft, staten hebben het recht zich te verdedigen, ook tegen terreur. Maar de inzet van geweld is niet onbeperkt. De verdediging is gebonden aan criteria zoals proportionaliteit, rechtmatigheid en noodzaak als laatste redmiddel. Eerst moeten andere middelen zijn beproefd. De vraag 'Kunnen vredesoperaties worden gelegitimeerd vanuit de katholieke sociale leer?' staat centraal in de vierde bijdrage. Het

bestaansrecht en de inzet van de krijgsmacht berusten volgens Van Iersel op de morele paradox, dat voor het bestrijden van illegaal en moreel onjuist geweld of onrecht soms juist militair geweld noodzakelijk is. In tien stappen beantwoordt hij dan de vraag bevestigend, maar met de nodige mitsen en maren. Als laatste redmiddel is geweld aanvaardbaar, maar in haar kern kan de katholieke sociale leer over oorlog en vrede het beste getypeerd worden als prudent pacifisme.

Ethische vragen rond oorlog en terreur

De morele reflectie ten aanzien van de juistheid en noodzaak van oorlog staat centraal in de vijfde bijdrage. Van Iersel maakt duidelijk, dat geweldloze conflictoplossing en conflictpreventie de voorkeur hebben, maar dat geweld als laatste redmiddel binnen stringente voorwaarden verdedigbaar is. Het nut van deze traditie neemt evenwel af, nu het steeds minder gaat om klassieke oorlogen tussen staten. Het zesde artikel gaat over de oorzaken van religieuze terreur en een mogelijke aanpak ervan. Van Iersel maakt daarbij gebruik van de Machtsafstand Reductie Theorie van Mulder.

Barmhartigheid, gerechtigheid en veiligheid

In het slotartikel buigt hij zich over de vraag of een barmhartige overheid kan bestaan, een actuele vraag in deze tijd van grote vluchtelingenstromen. Barmhartigheid is geen uitzondering op de gerechtigheid, aldus Van Iersel. Ook gerechtigheid komt uit de liefde voort. Het vereist prudentie om veiligheid, gerechtigheid en barmhartigheid in een evenwichtige balans vorm te geven. 'Wegen naar vrede' geeft geen routekaart naar vrede of methodische aanwijzingen voor vredesactivisten. Wel geeft het een leerzaam inkijkje in de morele reflectie op actuele vragen van oorlog en vrede en het katholieke denken daarover.

Fred van Iersel, *Wegen naar vrede. De Sociale Leer van de Kerk over politieke en gewapende conflicten*, Centrum Sociale Leer van de Kerk, Vogelenzang, 2016. Bestellen via e-mail: info@csllk.nl. De prijs is € 9,95; de verzendkosten zijn € 2,92.

De katholieke Caritas in de stad Utrecht

Erik Sengers is stafmedewerker Dienst Caritas Bisdom Haarlem-Amsterdam

Sint Maarten is de patroon van Utrecht. Op een prachtige manier is dat in het wapen uitgebeeld: wit en rood delen het schild schuin in twee. Het doet vermoeden dat liefded werken en naastenliefde sinds Willibrord een lange traditie hebben in deze stad.

'Het Arme Roomse Leven' beschrijft de geschiedenis van de kerkelijke en katholieke caritas in Utrecht, een van de oudste instellingen in Nederland. Deze jubileumbundel is mooi vormgegeven en eenvoudig opgeschreven. De inleiding plaatst haar geschiedenis in het bredere kader van Bijbelse en theologische spiritualiteit en als een eigen werk van de kerk, hetgeen ook iets zegt over de huidige situatie en organisatie van de kerkelijke naastenliefde.

Start in de vroege Middeleeuwen

De geschiedenis van de huidige Katholieke Caritas Utrecht begint in 1491 met de oprichting van een weeshuis door kanunnik Evert Zoudenbalch, in een naar hem genoemd gebouw in de Utrechtse binnenstad. Het was zeker niet de eerste instelling, er waren al enkele gasthuizen, en over hofjes wordt niet gesproken. In 1580 kreeg de Gereformeerde Kerk de verantwoordelijkheid voor de armenzorg. De katholieken voelden zich in de bedeling achtergesteld, wat het stadsbestuur wilde matigen door een stedelijke verzorging in te stellen. Maar de godsdienst twisten in calvinistisch Nederland leidden tot een verscherping van de tegenstellingen, en de katholieken werden 1637-1638 definitief uit

het bestuur van de verschillende stedelijke gods- en gast-huizen geweerd.

Verzorging armen door de confessies

De stedelijke Aalmoezenierskamer kon geen antwoord bieden op de toenemende armoede in de stad, die nog verergerd werd door de Franse bezetting en de afkoopsommen die de stad moest betalen. In 1674 werd de kamer opgeheven en werd de verzorging van de armen toegewezen aan de verschillende confessies. Ook in katholieke kring werd de organisatie ter hand genomen door enkele notabelen die de stad indeelden in wijken, zodat de zorg gecoördineerd kon worden, en er werd gecollecteerd, wat leidde tot enkele conflicten met de stedelijke overheid. In deze periode wordt het gebouw aan de huidige Mariaplaats aangeschaft. De discussie over de juiste interpretatie van de katholieke leer leidde tot de stichting van de oud-katholieke kerk. Minder fraai is dat die schei-

ding ook werd uitgevochten over de rug van weeskinderen die catechese moesten krijgen. In 1746 wordt de katholieke armenkamer gesplitst: de oud-katholieken blijven op de Mariaplaats, de roomsen gaan naar het Zoudenbalchhuis.

RK Armenzorg

De auteurs beschrijven met gevoel voor detail de werking van de RK Armenzorg, die niet zoveel afwijkt van andere instellingen: het strenge regime voor wezen en ouden van dagen; de vergaderingen van de notabelen die het nuttige met het aangename verenigen; de bedeling van de armen en de rol van de

pastoors; de verschillende schenkingen van katholieken om de armenzorg te realiseren; de uitbesteding van kinderen en volwassenen bij boeren en burgers. Interessant was de erfenis waarmee een brouwerij in het bezit van de armenkamer kwam, iets waarvan vele decennia profijt werd getrokken. Begin negentiende eeuw had het armbestuur drie aandachts-punten: het weeshuis, gratis medische zorg voor de armen, en de armenschool. Financieel was de stichting echter uitgeput en stedelijke subsidieaanvragen waren afgewezen. In 1841 waren er zulke grote problemen, dat overwogen werd het fonds aan de gemeente over te dragen. Na een korte discussie kwam het in kerkelijke handen, waar het tot vandaag is gebleven.

Nieuwe aanpak in negentiende eeuw

Het nieuwe bestuur, waarin de burgerij een belangrijkere hand had dan de notabelen en patriciërs, pakte de zaken efficiënt aan. Zo werd de verliesgevende brouwerij ontmanteld en werden de 'zeven steegjes' gebouwd, een armenwijk die nu nog zichtbaar is. Het weeshuis moest dringend op orde komen, waarvoor de Zusters van Liefde uit Tilburg werden geworven. Aan de Springweg werd een ziekenhuis geopend en in 1874 kwam er een nieuw weeshuis (Hiëronymushuis) aan de Maliesingel, een markant gebouw in Utrecht. Na 1898 komen er in elke parochie verenigingen van armenzorgers, die in 1931 worden omgezet in parochiale armbesturen. Het centrale armbestuur wordt een subsidiënt van deze stichtingen, wat tot nieuwe discussie leidt. Hier is een interessante parallel met de huidige tijd, waar lokale Parochiële Caritas Instellingen (PCI's) juist weer moeten opgaan in grotere verbanden. De kleinschaligheid leidde echter ook tot nieuwe initiatieven die opbloeden doordat men dichter bij de nood zat: de zusters Augustinessen van Sint Monica zijn halverwege de jaren dertig in een Utrechtse parochie gesticht.

Caritas na de bijstandswet van 1965

Na de bijstandswet in 1965 verandert het werk van de katholieke caritas radicaal. Zoals zoveel andere instellingen wordt de individuele hulpverlening afgebouwd en gaat men zich richten op bejaardenzorg en op maatschap-

pelijke projecten. Zo wordt eveneens in 1965 een nieuw bejaardenhuis gebouwd en wordt het Hiëronymushuis gebruikt voor verplegingszorg, en beide worden ondergebracht in een aparte stichting. De zorg voor wezen wordt afgebouwd, de banden met de parochiële instellingen verzwakken door desinteresse. In 1991 krijgt het Rooms-Katholiek Parochiaal Armbestuur een nieuw statuut. De auteurs doen voorkomen alsof het een grote verandering was, maar de meeste genoemde wijzigingen komen uit het Algemeen Reglement van de PCI. De Katholieke Caritas Utrecht, zoals de instelling sindsdien heet, is dus een PCI met een bijzonder karakter. De band met het dekenaat werd verzwakt, de deken niet meer automatisch bisschoppelijk commissaris, maar daardoor werd de band met de stad versterkt. Vanuit mijn ervaring was dat voor de vierde stad van het land waarschijnlijk een juiste beslissing.

Bestuurdersboek

De titel *'Het arme roomse leven'* is mooi gekozen, maar dekt niet helemaal de lading. Het boek is niet geschreven vanuit het perspectief van de armen, maar vanuit de bestuurders. Dat is natuurlijk onvermijdelijk en doet aan de kwaliteit van het boek niets af. Jammer is wel, dat de geschiedschrijving ophoudt in het jaar 2000. Sindsdien zijn bijna zestien jaar verstreken, waarin ook Utrecht werd geconfronteerd met afbraak en decentralisatie van de verzorgingsstaat, met nieuwe vormen van armoede, met vluchtelingen en migranten, en met een kleiner wordende en grootschaliger opererende kerk. Welke keuzes heeft de KCU in dat tijdsgewricht gemaakt? Vanuit welke visie en spiritualiteit? Als hier aandacht aan was besteed hadden de auteurs aan het eind kunnen aansluiten bij de spirituele en theologische kaders, die ze in de inleiding kort schetsten, en was de actualiteit en toekomst van de KCU wat beter uit de verf gekomen.

Ton van Schaik en Karin Strengers-Olde Kalter, *'Het Arme Roomse Leven, Geschiedenis van de katholieke caritas in de stad Utrecht'*, Hilversum, Verloren, 2016, 276 pag., € 29,-.

Agenda & weetjes

Het door paus Franciscus afgekondigde Heilig Jaar van de Barmhartigheid eindigt op 20 november 2016 (Hoogfeest van Christus). Om informatie aan elkaar uit te wisselen is een website heilig jaar van de barmhartigheid geopend. Bezoek: www.heiligjaarvandebarmhartigheid.eu.

Op dinsdag 15 november 2016 wordt in Rome een Nederlandse Dag georganiseerd. Meerdere Nederlandse bisdommen en katholieke organisaties zijn in die week op bedevaart in Rome om de afsluiting van het Heilig Jaar van de Barmhartigheid bij te wonen. Na afloop van de gezamenlijke eucharistieviering zal paus Franciscus de bedevaartgangers persoonlijk toespreken.

PAX organiseert in september voor de vijftigste keer de Vredesweek. In dit jubileumjaar staan de oorlog in Syrië en vluchtelingen centraal. Het motto van de Vredesweek is 'Vrede verbindt', een hoopvol perspectief, dat niet zonder pijn is. Liturgische suggesties voor de Vredeszondagen in september en de kindernevendienst zijn te downloaden of te bestellen via het magazine 'PAX Vieren'. Op 2 september komt de 'Vredeskrant' uit. Bestellen via winkel & downloads op www.vredesweek.nl. Kijk ook op www.paxvoorvrede.nl/vieren.

Het Aartsbisdom Utrecht reikt om de drie jaar de Ariëns Prijs voor Diaconie uit aan een diaconale activiteit. Er zijn dit jaar dertig initiatieven voorgedragen, die meedingen naar de Prijs. De jury van de Ariëns Prijs voor Diaconie heeft alle dertig initiatieven bezocht voor het maken van het boekje *Ik zal er zijn voor jou*, dat vanaf 1 september verspreid wordt in het aartsbisdom.

Er is een speciale Publieksprijs ingesteld. Meer dan 2.500 mensen hebben al hun stem uitgebracht op de website van de DKCI: www.dkci-utrecht.nl. De uitreiking van de Ariëns Prijs voor Diaconie vindt plaats op 1 oktober 2016 in de Walburgiskerk te Arnhem.

De Stuurgroep Armoedeonderzoek 2016 heeft 799 vragenlijsten uitgezet in de RKK en Vincentiusverenigingen; 1.597 in de Protestantse Kerk Nederland; en 1.237 in de andere kerken. In totaal 3.633 respondenten. De definitieve cijfers zijn ontdaan van dubbeltellingen. De ontvangen respons van 867 ofwel 24,21% is ruim voldoende voor verantwoorde resultaten. Zo'n 78,4% van de diaconale organisaties is betrokken bij het ondersteunen van personen of huishoudens. De Stuurgroep is momenteel actief met het uitwerken van het onderzoeksrapport. De resultaten worden tijdens een oecumenische werkdag gepresenteerd op 28 oktober 2016. Plaats Landelijk dienstencentrum PKN. Kijk voor meer informatie op: www.knooppuntkerkenarmoede.nl.

Op 7 en 8 november 2016 is er het Caritasweekend in het bisdom Haarlem-Amsterdam. Het weekend wordt mede georganiseerd door de Parochiële Caritas Instellingen van de parochies in het bisdom Haarlem-Amsterdam. Rond het thema 'Zorg voor elkaar' verschijnt zoals elk jaar een brochure, die verkrijgbaar is bij de Dienst Caritas of via het extranet van het bisdom. Bestellen: caritas@bisdomhaarlem-amsterdam.nl

Op zaterdag 19 november 2016 wordt de vijfde Sint Maarten-conferentie gehouden in Groningen

van 10.00 tot 16.30 uur. Het thema wordt 'Gastvrijheid'. Deze diaconale conferentie voor alle parochies, PCI's, diaconiegroepen en ieder ander met passie voor diaconie in het bisdom Groningen-Leeuwarden wordt georganiseerd rond de vraag: "Hoe kunt u van betekenis zijn voor vluchtelingen en nieuwkomers in uw eigen omgeving?". Met onder meer diverse workshops, een informatiemarkt, een optreden van het Syrisch koor 'New Life' en (onder voorbehoud) de voorstelling 'As I Left My Fathers House'. Sprekers: (onder voorbehoud) Peter den Oudsten burgemeester van Groningen, Rodaan Al Galidi schrijver van o.a. het boek 'Hoe ik talent voor het leven kreeg' en Erik Borgman, hoogleraar praktische theologie aan de Universiteit van Tilburg. Kijk verder op: www.sintmaartenconferentie.nl

 Het Vincent de Paul Center Nederland organiseert in het najaar de Masterclass 'Inspireren en dienen'. Een leergang over sociaal spiritueel leiderschap waaraan o.a. Patrick Murphy, Tjeu van Knippenberg en Toine van den Hoogen meewerken. Enkele trefwoorden: dienend leiderschap, leiderschapsstijlen en -technieken, persoon & context, duurzaamheid, levensverhaal, waardeoriëntatie, betekenisgeving, mensbeeld, luisteren & dienen, samenleving, veranderingsprocessen, reflexieve moderniteit, wereldbeeld, spiritualiteit. Data: vrijdagochtend 14 en zaterdag 15 oktober 2016; donderdagavond 17 tot zaterdag 19 november 2016, donderdagavond 8 tot zaterdag 10 december 2016; en zaterdag 21 januari 2017 (terugkomdag). Plaats: kloosterhotel ZIN in Vught. www.vincentdepaulcenter.nl. Zie ook *Diakonie & Parochie* 2016-2.

 De training 'Armoede onder de loep' voor diaconale vrijwilligers bestaat uit voorlichting, oefenen met concrete situaties en eigen ervaringen en vragen komen aan bod. De training wordt verzorgd door Ellen Hogema, profielhouder diaconie van parochie Onze Lieve Vrouw van Amersfoort. Inschrijven kan zowel individueel als met een groep. De gewenste

groepsgrootte is tussen de 12-18 deelnemers. De training wordt tweemaal in Amersfoort georganiseerd en duurt ongeveer 4 uur. De eerste keer op 28 september 2016 van 13.00-17.00 uur in De Witte Vlinder, Van Galenstraat 30 in Amersfoort. De tweede dag op 6 oktober van 10.00-14.00 uur (met lunch) in pastorie Hoogland, Kerklaan 20 in Hoogland Amersfoort. Aanmelden: bel Hermen van Dorp op 06- 45063324 of mail hermenvandorp@gmail.com.

 Van 13 tot en met 15 april 2016 namen 850 mensen in Berlijn deel aan het vierde Caritascongres van het Deutscher Caritasverband (DCV) met als thema 'DemografieFest'. Duitsland krijgt naar verwachting te maken met grote demografische veranderingen in de komende vijftien jaar. Kort samengevat: de bevolking wordt minder, ouder en meer divers. Wat betekenen deze veranderingen voor het werk van Caritas? De titel wilde tot uitdrukking brengen, dat deze veranderingen niet alleen zorg, maar ook zegen kunnen zijn. Dit thema was al lang gepland en staat deze jaren 2015-2017 centraal in veel activiteiten van organisaties die zijn aangesloten bij het DCV. Zo is het jaarthema dit jaar 'gerechtigheid tussen de generaties'. Tijdens het congres speelde nog een tweede thema een belangrijke rol, namelijk de vluchtelingen crisis. Dat onderwerp kwam met name aan de orde in de preek van kardinaal Woelki tijdens de eucharistieviering op woensdag en in de toespraken van bondskanselier Angela Merkel en kardinaal Marx tijdens de receptie op donderdag, maar het dook ook op in sommige andere bijdragen. Twee zaken vielen mij daarbij op. Ten eerste, dat de instroom van een miljoen vluchtelingen verleden jaar en van meer vluchtelingen in de komende jaren volgens de demografen de algemene trend niet zal keren. Ten tweede, dat de kerkleiders en caritasmensen een massief pleidooi hielden voor de opvang van vluchtelingen. Dat er ook angsten leven bij een deel van de bevolking en de steun voor Pegida en AfD groeit, werd letterlijk doodgezwegen.
(Jan Maasen Bisdom Rotterdam)

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diakonie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Abonnementsprijs in 2016 bedraagt € 25,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Hub Crijns, Willem-Jan Hanegraaf, Trinus Hoekstra, Bram Hommel, Frank van Lierde, Jan Maasen, Gerard Moorman, Mirjam Schuilenga, Erik Sengers, Willem Marie Speelman, Guus Timmerman, Embregt Wever, Jozef Wissink, Joep van Zijl.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Ik zal er zijn voor jou

God laat zich kennen als de God van het Verbond.
Schepping en schepselen zijn verbonden in een verbond van liefde en zorg.
God toont zijn bekommernis om Zijn volk.
Hij noemt zijn naam in dat Verbond:
Ik zal er zijn voor jou

Hongerigen voeden met de kookgroep
In de kinderkerk de boodschappenmand vullen voor de Voedselbank
In de moestuin met mensen van allerlei slag samen werken
Met klussen verbinden, net als met buurtmaatje zijn.
Ik zal er zijn voor jou

Naakten kleden met de kledingwinkel
Mensen mogen 'uitdeuken' in het Inloophuis
Gasten uit begeleid-wonen-projecten zitten naast ouderen uit het dorp.
Een Sinterklaasactie geeft kinderen in armoede een gezicht.
Ik zal er zijn voor jou

Mensen veraf ondersteunen met de smulkraam
Wijkbewoners eten met vluchtelingen
In andermans schoenen gaan staan en kijken hoe dat voelt
Door contact te maken voelen Roma zich erbij horen.
Ik zal er zijn voor jou

Diaconie en caritas verbinden Kerken met elkaar
Mensen verlichten acute nood
Mensen verbinden zich met anderen
Mensen lopen een eind mee
Ik zal er zijn voor jou

Samenwonen met kwetsbare mensen is een levensschool
Mensen in de nachtopvang bed, bad en brood geven
Mensen gevangen in schulden bijstaan
Mensen in rouw ontmoeten elkaar.
Ontroostbaren troosten
Ik zal er zijn voor jou